

Luceafărul

SALA DE
LECTURĂ

Săptămânal de literatură. Nr. 27 (427), serie nouă. Miercuri 14 iulie 1999. Preț: 3.000 lei

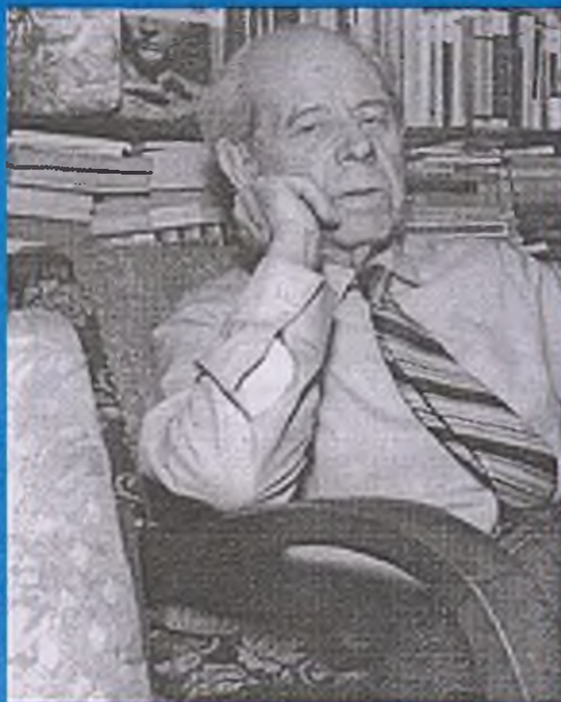

JORGE LUIS BORGES

S-ar fi putut ca toate-aceste lucruri
Să nu fi fost. Aproape că n-au fost.
Le-nchipuim într-un trecut fatal.
Alt timp decât prezentul nu există:
E apogeul lui *va fi și-a fost*,
Când se prelinge firul de nisip.

IOAN ES. POP

gioni, dar noi n-am păcătuțit prea tare în
fața lui dumnezeu, nu-i așa?
am făcut-o în spate, că acolo era umbră
bogată
și știam că el nu va întoarce niciodată
capul -
pentru că avea umeri prea largi și
mişcări prea greoaie

PAN M. VIZIRESCU

Tocmai aici revista „Gândirea“ are
rolul ei, fiindcă a apărut ca o
necesitate pentru unirea culturii în
toate provinciile românești și cele noi
reunite. Ceea ce a constituit un ideal al
culturii noastre.

SPECTACOL GRATUIT

Zarvă mare pe toate posturile dar, mai ales, pe anumite canale, dădora de unde și miasme. Copilul teribil (unii spun chiar teribilist!) al gazetăriei postdecembriste a mai dat o lovitură de presă. Firește, în stilu-i caracteristic. Fiindcă tot se așternuse o grea tăcere în jurul său, a demisionat - sau a fost demis! - de la un cotidian care, cică, nu-l mai satisfăcea: din anumite puncte (și paragrafe) de vedere. Sau, cum se exprima însuși împrișinatul, a avut loc un divorț cu consimțământul ambelor părți. Ca avocații ad-hoc să nu-și sporească vistieria, grație ciondănelilor cristoice, iar inamicii să nu-și rădă în barbă. *Tinta (sau pariul) lui Jack bate mult mai sus, adică pe undeva prin sferele intelectuale. Prea se specializase în rețele mafioase și politici verozase, spațiile de unde-și extrăgea subiectele predilecte și cultura reală nu mai era evaluată de pana măiastră a uriașului cărturar. Dar, gata, adversarii lui Cristoiu pot sta liniștiți. În derută au intrat numai oamenii de litere. Celebrul gazetar (cum se exprima un urmaș al lui, văcădesc) și-a reînnoit încă o dată permisul la bibliotecă. Nu în ascuns, să rămână sub pecetea tainei, ci cu multe surle și trâmbițe, ca să aflu tot cititorul că, în sfârșit, directorul din mai multe regimuri e dispus, uneori, să mai și citească. După cum își scria editorialele în ultima vreme, chiar se simțea nevoia. *Acum poate să spună cu mâna pe inimă că-i ceea ce a visat dintotdeauna: scriitor. Fișele, completate în vecinătatea biroului lui Eugen Simion, par să-l conducă spre așa ceva. Numai că, sturlubatic cum îl știm, s-ar putea să greșească iarăși cărarea și să răspundă foșnitoarelor argumente ale unui alt patron, ambiționat să riposteze vrăjmașilor printr-o gazetă, la cârma căreia să vină, firește, vremelnic, Ion Cristoiu. Care, chiar de la înscăunare, își va pregăti momentul pentru o nouă expediție, una care să-l avantajeze și mai mult. Doar i-a intrat în sânge (sau și-a confecționat o tradiție!) reînnoirea temporară a permisului de bibliotecă. Acesta pare să fie cel mai grandios mesaj pe care-l transmite contemporanilor săi, atât de ahțiați după spectacolele gratuite ale lui Ion Cristoiu. Într-o veselie continuă (sintagma-i aparține), își înlătură o parte a angoaselor.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru

o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii
Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (reducător-șef)

Liviu Crișan (tehnoredactor)

Simona Galatchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valuta: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:
http://bic.romlit.ro/email_luceafarul@bic.romlit.ro

ADRESE UTILE

de HORIA GÂRBEA

Există în presa noastră, destul de abjectă și agramată, să recunoaștem, un cotidian care întrece cu mult și bate cu nonșalanță orice record în materie de încălcare a deontologiei. A-i spune titlul nu înseamnă decât a-i face reclamă, și-apoi e binecunoscut. În el, cele mai incendiare relatări și cele mai frapante dezvăluiri nu sunt semnate nici măcar cu pseudonim. Mai mult, am citit un drept la replică din care lipsea chiar semnătura replicantului. Ziarul cu pricina e singurul din lume, probabil, care nu are casetă redacțională și tehnică. Într-o țară a tuturor aberațiilor, avem un ziar care le întrece pe toate.

Dar nu pentru a vorbi de asentenea malformație a jurnalisticii am deschis discuția, ci pentru că am citit în acest ziar, dar ar fi putut apărea și în altul, recunosc, lista mănăstirilor cu izvoare tămăduitoare din România. Neșemnată, firește. Tot în același articol se promitea, pentru a doua zi, și lista icoanelor făcătoare de minuni de pe întinsul țării.

În vremurile noastre, deși minuni nu cred, vorba ceea, a se mai face, o asemenea „carte galbenă” a tămăduirii și minunării este un lucru strict necesar. Nu se spune în foaie ce vindecă apele izvoarelor și nici cam la ce minuni se învrednicesc icoanele. Și e păcat. O carte de adrese utile trebuie defalcată pe probleme. Ar fi păcat să suferi de gălci și să te duci la Mănăstirea Pleușca unde, se știe, se tămăduiesc doar hemoroizii!

Icoanele ar trebui clasificate și ele după tipuri și grad. Întâi în funcție de afecțiunile pe care le rezolvă și apoi pe stele, după viteza și radicalitatea miracolelor produse. Astfel credincioșii s-ar împărți în ulcerosi, cancerosi, impotenți etc. și s-ar adresa mănăstirilor competente. Cu toate că, având în vedere că până la sfârșitul lumii, conform aceluiași ziar, nu mai sunt decât vreo câteva luni, e păcat să mai bați drumul până acolo pentru o vindecare, oricum, de scurtă durată.

Mai bine să petrecem cu băutură și literatură timpul rămas până la Apocalips.

acolade

HULIGANII ONCTUOȘI

de MARIUS TUPAN

Rețeta nu a fost descoperită ieri sau alaltăieri. Străbate veacurile și nu avem speranța că va fi abandonată vreodată. Mereu se vor găsi condeieri să o adopte, fiindcă, temporar, îi poate avantaja. Am precizat: temporar. Însă mai trebuie adăugat ceva: dă rezultate tot temporar, acolo unde se află naivi, creduli dar, îndeosebi, indivizi antrenati să scoată castanele din foc cu mâna altora. Dar, acum, nu ne vom îndrepta privirile spre aceștia din urmă, lăsând pentru altădată plăcerea să le studiem statura morală și să le elogiem îndeletnicirile. Mai trebuie spus ceva: rețeta (nu-i vorba de băutura cu pricina, descoperire de ultimă oră!) e un apanaj al mediocrilor, nesatisfăcuți de gloria pe care o au la un moment dat - când fotoliile căpătate promiteau cu totul altceva - dar și al celor abulici, aceia care trec cu grație de la umilință la contestări vehemente, abandonati total de direcție. Despre una literară, nu se poate vorbi.

Așadar, prima etapă ține de lingușeli și de servicii curioase, unele chiar înjositoare. Obțin, cu eforturi multe, unele avantaje, mai din mila,

mai din sila patronului. Crezându-se performanți (doar au un gir, nu?), încep să-și ia nasul la purtare. Când se atrage atenția că exagerează, se crează frustrați și, fără vreo reținere sau vreo decență, încep să muște, mai ales mâna pe care au sărutat-o cândva. Dacă nu li se răspunde, fiindcă atacatul nu-i consideră pe potriva lui, li se ridică sângele în cap și ceața în ochi, conduși doar de instinctele primare. Atunci varsă tot ce au mai nociv în ei, de nu li se mai zărește figura de altădată. E momentul când își dau arama pe față, mai exact spus, interiorul ființei lor intră în consonanță cu exteriorul acesteia. Dacă ar ține-o așa, am putea vorbi de o consecvență, cum era cazul lui Eugen Barbu, și-n decădere. Dar stupoare! Simțindu-și amenințate ultimele petice ale unei cariere construite pe fals și delatune, recurg la o ultimă strategie. Își toarnă cenușă în cap, în speranța că-și vor mai spăla o parte a păcatelor. Cine-i căinează și înșală. În acele clipe își pregătesc o nouă ofensivă, sub protecția unui virtual stăpân, fiindcă lupul păruș schimbă dar năravul ba. Jalnic îndeletniciri!

SFÂRȘITUL ILUZIEI

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Isus i-a spus lui Pilat: „M-am născut și am venit în lume ca să mărturisesc despre adevăr”. Așa ar trebui să facă orice om - să mărturisească adevărul, atâta doar că nu fiecare îl deține, că nu oricine are ce mărturisi. Adevărul îi este dat o dată cu experiența însăși, sau cu relevare a sensului experienței. Omului platonice adevărul îi este oferit în vizita - anterioară întrupării - pe care o face în lumea ideilor. Dumnezeu-om este însuși Cuvântul, deci adevărul, ca Unul Născut din Tatăl. Pilat întreabă: „Ce este adevărul?”. Isus nu îi mai răspunde pentru motivul că în timp ce El vorbește despre adevărul de dincolo de lume - despre transcendență ca inerentă a adevărului, ca adevăr mai presus de alternative - Pilat regretă, pareă, lipsa de adevăr a lumii aparentelor.

Să ne întrebăm și noi: ce este adevărul, în spațiul existenței noastre omenești? Cred că un singur lucru sigur poate fi invocat pentru definirea adevărului care nu aparține revelației divine - că el este nu mai mult decât momentul de sfârșit al iluziei, clipa care separă încheierea unei iluzii de începutul alteia. Momentele de răscruce ale istoriei sunt tocmai relevarea iluziei ca iluzie - în consecință, încheierea destinului unei iluzii, o sfârșiere, mai limitată sau mai vastă, a vălului Mayei. Războiul din Iugoslavia este un astfel de moment de răscruce, poate mai important decât războiul de Spania, mai puțin important decât aruncarea celor două bombe atomice asupra Japoniei, la fel de important ca reunificarea Germaniei - desigur, exclusiv din punctul de vedere al profunzimii și amplitudinii adevărului dezvăluit, al iluziei (calmă, perversă și toxică) anihilată. Războiul din Spania a spulberat speranța că între dreapta politică radicală și stânga extremistă poate exista o alegere lipsită de primejdie, de suferință, de sacrificiu, de moarte; nu

sunt mijloace prea inumane spre a fi aruncate în disputa dintre dreapta și stânga. Bombele de la Hiroshima și Nagasaki au pus capăt speranței dictaturilor totalitare de a întâlni în democrații adversari sub nivelul lor, indecisi, controlabili, incapabili de asumarea unei logici a victoriei. În 1945 s-a înțeles că agresiunea îndreptată împotriva unui mare stat democrat se plătește extrem de scump - rezultatul a fost că Uniunea Sovietică a încercat să învingă fără un război frontal, eventual doar prin provocarea unor conflicte limitate. Beneficiul pentru omenire al încheierii unei iluzii dictatoriale criminale a fost cu adevărat foarte mare. Cuvintele cronicarului care spunea „că nu sunt vremurile sub oameni, ci bietul om sub vreme” aparțin clasei unei foarte răspândite iluzii, devenită un nonsens o dată cu reunificarea Germaniei. Această țară dovedește că ea este integral ceea ce sunt oamenii săi - dincolo de cataclismele sau accidente ale istoriei, dincolo de timp, de influențe externe, de maladii interne ale spiritului întregii națiuni, dincolo de orice. Nici măcar propriile erori - eventual crime - nu pot împiedica această mare națiune să fie ceea ce îi sunt oamenii: un simbol al productivității, voinței, împlinirii, excelenței soluțiilor, răbdării și, desigur, al succesului. Trecând prin infern, sau beneficiind de grație, Germania este un autentic univers al producerii, devenită forță irezistibilă, așa cum alte țări pot fi exemplare ca înflorire a escrocheriei, sau minciunii, sau dezinteresului pentru semenii, sau strălucirii și rafinamentului. Existența evoluează implacabil către relevarea esenței. Sub mâna lui Dumnezeu, tot ceea ce există în timp a preexistat în caracterul omeneșc.

Până la războiul din Iugoslavia insistam cu toții în credința că răspunderea pentru marile greșeli sau crime aparține exclusiv conducătorului și niciodată

popoarelor. Această prozie nu mai poate fi nici măcar gândită astăzi. În tot ceea ce este ostilitate, agresivitate, distrugere, tortură, asasinat, răspunderea generală este cel puțin egală cu răspunderea guvernelor. Thomas Mann a știut acest lucru și a spus-o în chip repetat atât în mesajele sale către poporul german, cât și în *Cum am scris Doctor Faustus*. Atribuirea unei astfel de răspunderi nu echivalază cu o condamnare națională, sau cu pedepsa - ea trebuie, totuși, stabilită și tratată în consecință. Grupile comune din Kosovo sau drama refugiaților, bombardamentele sau ocuparea - pacificatoare - a provinciei spun ele ceea ce unii sau alții credem că spun? Nu știm; ceea ce putem stabili - acum - drept sigur este faptul că în spatele acelor state s-au aflat și se află popoarele. În sufletul acestora trebuie să se producă adevărată evoluție a umanului. Că acest lucru este posibil îl dovedește încă o dată evoluția postbelică a Germaniei. Aberațiile în care se lasă antrenate popoarele nu sunt fatalități, dar ele trebuie să concentreze, spre a fi depășite, întregul efort spiritual de care este capabilă ființa omenească. În persecuțiile împotriva creștinilor, în pogromurile antisemite, în noaptea Sfântului Bartolomeu, în reprimarea răscoalei lui Horia, în Auschwitz, în execuțiile și în violurile din Bosnia, în gropile comune și în camerele de tortură din Kosovo, au fost antrenate sau sunt antrenate răspunderile unor popoare întregi - nu în eternitate, ci în ceea ce au fost ele într-un anumit moment al istoriei. Hitler, Stalin sau Miloșevici nu au ordonat fiecare execuție în parte, așa cum un comandant de mare unitate de aviație nu ghidează, el, drumul fiecărui proiectil către țintă. În fiecare dezastru național, determinat de o agresiune sau de un genocid, de un act de purificare etnică sau de intoleranță religioasă, o concepție și o voință criminală concentrate întâlnesc o pulsione criminală, multiplicată nemăsurat, în sânul unei populații.

Scăpați de iluzia inocenței constitutive a popoarelor să vedem în personalități - și în conducători - un singur rol demn de respect: acela de a fi factori ai umanizării unei umanități încă mult prea diferită de ceea ce ea însăși crede că este.

— minimax —

CRITERIUL VÂRSTEI (I)

de ȘERBAN LANESCU

Pentru că s-a petrecut vineri seara, scăpând astfel presei scrise de sâmbătă, necazul a fost trâmbițat ca știre întâi la posturile de radio și televiziune, în *week-end*, apoi găsim și în sărăcie și în edițiile de luni 5 Iulie a.e. ale cotidianelor centrale, ba chiar un loc privilegiat, pe prima pagină, cu titluri care să-ți sară-n ochi *dintr-una*. Este vorba de accidental rutier în care a fost implicat și pare-se că l-a provocat chiar, în postură de șofer, senatorul PNȚCD V. Gabrielescu, explicându-se astfel caracterul de știre (senzaționalul ?) conferit prin publicitate unei pâinii nenorocite dar, la urma urmelor, totuși, slavă Domnului!, banală. Până aici, toate bune și la locul lor. Aparent. Că gazetarii (cu deosebire cei cărora, în presa anglo-saxonă, li se spune *muckrakers* - e-adică rănesc *bilegarul* din spațiul public) își câștigă o pâine din necazurile suferite/provocate de personalități publice și îndeosebi de personajele politice, ține de firescul funcționării mass-media într-o societate democratică; mai mult chiar, în virtutea libertății presei încăpând, căci și sunt prizate, orice fel de cărți, răstălmăciri și aluzii otrăvite, astfel încât, dacă un ministru acuză bunăoară o criză de sciatică, după relatarea „știrii” poate foarte bine să urmeze insinuarea despre o aventură galantă. Dar cum diavolul stă ascuns printre detalii, există pentru

(ne)cazul în discuție un semn ce trimite la și impune o lectură gravă în care se intersectează/întâlnesc vădita deosebită deontologiei gazetărești cu (și profitând de) un sindrom socio-cultural al civilizației moderne. La ce voi a mă referi se poate constata imediat, din felul cum a fost prezentată știrea într-un cotidian ai cărui funcționari din consiliul director nu scapă niciodată prilejul să-i afișeze ostentativ poziția de pisc al presei scrise dâmbovițene, invocând în acest sens calitatea textelor care, prin obiectivitate, cumpănire, bună-credință ș.a.m.d. au drept efect tirajul/audiința maximă a foii. (Biată societate!) Căci iată cum prezintă *Adevărul* pe prima pagină, în mijloc, cu poza împrișinatului, întâmplarea nefericită: *«Senatorul PNȚCD Valentin Gabrielescu, autorul unui accident rutier la Pitești»* - și doar cu atât, nimic de zis, decât, poate, că pe aceeași pagină, alt accident rutier, dar tragic, soldat cu moartea unei tinere reportere de la *ProFM*. Miruna Petrișor, nu se bucură de aceeași atenție grafică. Sub titlul citat, însă, urmează otrava, ori poate mai bine spus jegul, scris cu alb pe negru, ca să impresioneze *«Șofer la 83 de ani, Gabrielescu are pe conștiință vătămarea corporală gravă a unei fetițe de 11 ani»*. Oricum jeg, dar cu atât mai mult având în vedere cum se încheie relatarea factuală din care

cititorul de *Adevărul* află și că fetița de 11 ani se găsea acolo unde, după *reglement*, conștiința tatălui ei n-ar fi trebuit s-o așeze, adică pe *locul mortului*. Iată dară finalul știrii *«Ancheta poliției se află în curs de desfășurare. Dar până a afla concluziile anchetei, trebuie știut că șoferul Gabrielescu are 83 de ani...»* Păi dacă ancheta poliției era în curs încă, cum și-a permis scribărețul subtilul cu referire la conștiința șoferului doar suspect de a fi cauzat accidentul?! (Și mă feresc a-i ura scribărețului să aibă parte de justiția immanentă, ca șofer, în caz că, poate, șoferul Gabrielescu va fi fost totuși, nevinovat!) Apoi, imediat, de ce, mă rog frumos, *«trebuie știut - sb. mea - că șoferul Gabrielescu are 83 de ani...»*? În răspunsul la această din urmă întrebare, bineînțeles că retorică, cum greu să faci abstracție de acuzațiile ce li se aduc recurent liderilor din vechea gardă a PNȚCD că s-au încăpățânat să trăiască atâta. De unde și începe scandalul, dar a cărui fajetă politică cu accente de maidan (probata recent de un lider PDSR prin injuriile golănțești adresate președintelui I. Diaconescu), nu este decât o *metastază* sau, pentru a folosi un loc comun, vârful aisbergului. Rămâne pentru săptămâna viitoare deșirarea și deslușirea. Până atunci, așa propune eventualului cititor să se gândească, bunăoară la Jaques Cousteau, și care era încă la categoria juniori pe lângă fosta operatoare a lui Hitler, Leni Riefensthal, pe la 90 de ani făcând scufundări subacvatice împreună cu un amant de vreo 30 de ani. Desigur, exemplele pot continua, mai ales în cultură dar și în politică, ceea ce, de bună seamă că nu-i absolvă pe seniorii din PNȚCD (și lui V. Gabrielescu i se cuvine, poate, o mențiune specială) de înșelarea multora din speranțele cu care au fost investiți.

LUMEA ASTA NU MĂ MERITĂ

de MARIA-LUIZA CRISTESCU

Cine iubește viața vede moartea cu ochii în fiecare clipă

*

Fidelitatea e comoara întregii perversiuni a sufletului.

*

În fața perfecțiunii plângi. De înfricoșare.

Biata extază a iubirii, în locul instinctului posticios de animal lăsat de la Dumnezeu. Ca la stridii sau pisici. Atâta efort al speciei să traverseze, glaciari-arzător, treptele de la prima și asexuata formă de viață, la bărbat-femeie. Goi, fără carapace.

1) Lista (înșurubirea simplă) a lozincilor iubirii, în roman

Le știi și tu, și eu, și cei despre care vorbim. Din alte cărți sau vieți. Nimic nou. Atunci, cu ce ne pierdem timpul? Folosul e să aflăm ceva nou. Măcar o altă combinație între cele știute prea bine. O poveste e o altă combinație formată din toate cele știute. Ca și o viață și cu ea.

Deci: - te iubesc (aici e baza), apoi fiorii și spaimetele;

- tu ești unica, n-am iubit pe nimeni până la tine și, atenție!, începe clătănirea egală cu agresiunea;

- nu-i așa că sunt singurul bărbat, bărbatul vieții tale?

La toate se răspunde „da”. Se clatină ușor capul pe verticală. A accept sau afirmație etc.

*

2) Pasaj. Întâmplări consecutive, efecte ale unor cauze enunțate în roman. Peste ele putem trece scurt, - un pasaj subteran de metrou, un pod luminat de primăvară, o gară de tren. Și tu, și eu, și Ei le știm, le-am auzit sau trăit. Umplutură.

Pentru memoria mea. Ca să le pun, din loc în loc, calculând proporțiile (hălciile, paginile) cuvintelor utilizate.

- începe gelozia. A ei, a lui.

- instinctul de presiune, schimbă datele problemei de la început. Lozincile sunt modificate. Ca punctele unui program de partid politic care se structurează pentru alegeri, pentru a țâșni - săgeată - spre Putere. Deci, din te iubesc, tu ești unica și pentru totdeauna, urmează:

- n-ai iubit pe nimeni altcineva.

- habar n-ai avut ce e dragostea.

- ai mințit și te-ai înșelat întotdeauna în privința sentimentelor tale.

- eu te-am trezit, te-am inventat, te-am născut.

- cei doi (o dată unul, în altă zi altul) vor să-l aibă pe iubit (iubită) pentru totdeauna. Pentru viitor (până la moarte, e de la sine înțeles). Vor mai mult, să-i înghită trecutul. Ca și cum ar fi un cont în bancă, depus de mult, care se poate însuși sau fura prin metode clasice (spargerii de seif, computere).

- devorarea reciprocă și epuizarea. Vine după. Ce să mai faci cu mintea sleită de lunga cruciadă, de simpla și primitiva dorință de a

învinge?

Începe beleaua. Pe ei ca și pe noi, îi dor toate: oasele, capul, stomacul. Stare de leșin și zădărnice. Organismul nu mai vrea să participe la asaltul ăsta nenatural. Trupul e natură. Are înțelepciune mai mare decât mintea. Zvârle afară din mațe, lovituri de ciocan din coșul pieptului, respirație retezată, înțepături în vârful limbii, zvâcnit violent, epileptic al gabei, în somn.

Trupul e înțelept. Atâta abuz îl obligă, fără ranchiună, să se apere. Lovește, varsă, țiuic, amorțește, leșină, bagă imagini de coșmar în stare de veghe, leagă de scaun seninul și îl obligă la halucinații, retează visul și adormirea lină.

- și pe urmă?

*

3) Panica ei, a lui. Slăbănoagă, cinică și lașă. El (ea) vrea să scape. Ea (el) vrea să găsească o soluție de compromis. Să nu-și strice binele. Să fie și cu dragostea fără iad, și cu liniștea fără fulgere de pasiune.

*

4) Aici vor fi comentarii morale. Ale tale, ale mele, ale lor. Fiecare le face după cum îi convine. Fiecare crede în morala lui, tocmai fiindcă știe că e o invenție, nu există una simplă. Lasă, zici tu, citind, lasă-și poarte crucea. Să nu mai mintă și să îndureze.

Lasă, zic eu, toți sunt egali în iadul iubirii. Toți fac rău, cât îi țin puterile, convinși că au dreptate.

Lasă, zice ea, am dreptul să fiu eu însămi, liberă, întreagă.

Lasă, zice el. E momentul în care cineva poate pierde. Cititorul, scriitorul, unul dintre personaje. De dragul convenției literare, cu care suntem cu toții de acord, preferăm să nu scoatem din cursă un personaj. S-ar termina prea iute romanul și mai vrem să înghițim hălci de vorbe, jafuri de sentimente, evenimente și combinații de alte romane. Deci - tacit - compromis - mergem înainte.

*

Aud câte o femeie. Femeia de azi și de totdeauna, bună la toate. Zice ea: „Vai, scuză-mă o clipă să spăl vasele astea, ca să scap. Parcă îmi stau în cap, dacă le las în chiuvetă”. Bravo! Îmi zic: marca artistă sau intelectuală nu putea fi un exercițiu artistic sau intelectual, fiindcă îi rămăseseră două cești de cafea în chiuvetă”. Evident, cordonul ăsta ombilical între o obligație mărunțică care o împiedica pe artistă să fie artistă sau intelectuală să gândească mi se părea o manie a ontogenezei femeiești. Nu un zid chinezesc. Știu acum că vase rămase nespălate, o nuvelă căreia îi trebuie trei mici corecturi, dezordinea din bibliotecă sau, pur și simplu, un rând nescris și ținut în cap e ca o armată de ocupație. Ființa fie, simplu invadată teritorial de neîmplinirea a ceea ce ți-ai propus să împlinești. E de văzut de ce nu contează ordinul de mărime. Să ne explice metafizicienii.

— creatorul în oglindă —

*

Ființa mea e doar un loc de trecere. Cineva sau ceva vine dintr-o direcție, parcurge locul de trecere, iar din el sunt un număr nemărginit de direcții. Spre o prăpastie - fără semnalizator. Un sens unic - neindicat de vreo plăcuță. O cărare spre rai, invizibilă din pricina tufelor de mure. Cineva sau ceva vine spre ființa mea - loc de trecere.

*

Faci planuri de viitor, o cratiță, un bilet la teatru, e lupta de a nu lăsa prezentul descoperit, haotic.

*

Amănuntele gospodărești - un rudiment de concept al nemuririi în viața primitivă ca dar de la Dumnezeu.

*

A te lua cu vorba ca să împlânzești dezastrul, mărunțindu-l. O trântă cu ingerul exterminator.

*

Metafore, concepte. Utile clipei sau, flagrant ucigașe. Se alege după natura de moment a supraviețuirii demnității.

*

A face ceva, orice. Ca om comun. Disprețuit de „filozofi”, își iau revanșa de la natura gândirii celor care, la poruncă, s-au sinucis, ca simplu „a face”. Să explicăm: hai, să spunem, Socrate.

*

Goi, nu vreau nimic. Lumea asta nu merge bine și eu nu o vreau. Lumea merge natural întotdeauna. Refuzul meu e deficiența naturalului. Adică a supremului. Mint mai rău decât în intimitatea numai și doar a ființei mele. Mă așez, o clipă, în subsolul agresiv al lumii pentru care agresivitatea, neînțelegera e un dar tot de la Dumnezeu.

*

Nu mă vreau în lumea asta care merge aiurea. Bine, dar femeia, natura a născut copii și când cădeau bombele războiului, și când pasul leneș din apatia bunăstării învăluia în pâslă cutremurul care își începuse lucrătura.

*

Acum, inventez: să mă acuz de o neînțelegere a lumii prin culoarele ei politice, sociale. Sunt comice, vanitoase, setoase de putere.

Vreau să fiu la fel cu lumea. Îi voi împrumuta, cavalește, ca în duel, armele. Să văd cine câștigă. Am curajul Naturii contractuale (Cain și Abel) fără să dau vina ca frații fratricizi pe unul dintre ei, ca în tradiția mitologiei creștine?

*

Corupția puterii în speranța imbecilă de după orice revoluție. Pe aceasta din urmă o vrem, o clipă, animalic. Soluția soluțiilor. Ne dă tot binele, după tot răul. Și, de atât de sus și meschin imaginând rezolvarea tuturor problemelor noastre, mărunte și vitale, ne pleoștim că, vai!, Doamne, Doamne, e corupție.

Coruptibili am fost noi, fără să dăm sau să plătim suma, ca și cum, copilărește, vedem Edenul.

PAGINI ȘI ZILE (I)

de IOAN STANOMIR

Petrescu, absența vocației de entomolog pasionat a unui Costache Olăreanu e vizibilă. Picarescul, grotescul, sunt abandonate în favoarea unei minuțioase analize a propriei evoluții, actualizând narcisismul potențial al oricărui autor de jurnal.

„27 ianuarie 1947. Seminar G.C. (George Călinescu - nn). Abatele

Baltoux. În primul moment văd profesorul, apoi geniul. Ca lovit în piept, senzație de strivire, dar și de infinită eliberare” (pag. 47). Bildungsromanul lui Radu Petrescu are în centru o fascinație de ordin intelectual. Primele notații ale anului 1947 consemnează această revelație a geniului magistrului: anii de facultate vor sta sub semnul acestei prezențe. Nimic nu se mai află în afara acestui cerc al seducției - gestul reflex al discipolului e de a umări în bibliotecă cărțile despre care Profesorul vorbește la curs. Nimic nu descurajează această tentativă aproape donchișotescă de construcție interioară, nici piedicile exterioare, nici privațiunile materiale. Situația călinesciană e pentru student mai mult decât o simplă prezență terestră, amplificându-se până la proporțiile unui reflex al ideilor platoniciene. Simpla contemplare a exercițiului profesorului la catedră confirmă, indirect, propria opțiune a prozatorului. Contrastul cu mediocritatea vremurilor servește ca un argument suplimentar pentru întărirea lui Radu Petrescu în această „încercare a scriitorului”.

„Inocentul” autor de jurnal, cel ce ignoră deliberat cotidianul, are conștiința exilului său: o simplă comparație cu secolul trecut și ceea ce transpare e regretul de a nu putea alege, până la capăt, o existență dedicată Artei: „28 iunie 1949. Din nefericire, nimeni nu se mai poate dedica artei în exclusivitate: 1) din cauza sărăciei, 2) din cauza ostilității oficiale și 3) din cauza duratei excesive a anilor de studiu. La 22 de ani, acum 100 de ani, un tânăr se întorcea din prima sa călătorie în străinătate. Cărți nu mai vin, în străinătate nu se mai poate merge. Să te gândești că nu vei vedea niciodată Parisul, că nu vei respira aerul Italiei! Pentru că, vorba lui Ralea, astăzi e mai multă nevoie de closete” (pag. 158). Retractivitatea personajului din jurnal nu excludea severitatea casantă, ignorarea realului fiind departe de a fi reflexul unei miopii.

Și totuși, studentul Radu Petrescu își trăiește propriul său roman de dragoste în maniera atemporală a lui Matei Iliescu: similaritatea de gesturi și de tonuri e frapantă. Micile aventuri ale tânărului de dinaintea întâlnirii cu Adela Nicolau pot provoca, în timpurile noastre, cel mult un surâs - sensibilitatea prozatorului suprime din notațiile jurnalului tot ce ar putea contraria calofilia sa, distanța față de direcția șocantă a însemnărilor din valmontianul jurnal al lui Mihail Sebastian e enormă, doar visele (transcrise minuțios) aducând în spațiul jurnalului ceea ce existența diurnă reprimă.

Ceea ce domină întreaga relație cu Adela Nicolau e o copleșitoare delicatețe, o preocupare aproape obsesivă de a nu contraria sau inoportuna: în Bucureștiul anilor '50 cei doi sunt izolați într-un cosmos impresionist, iar caligrafia fiecărui gest contează. Nimic nu tulbură armonia tabloului: prima întâlnire debutează, simptomatic, printr-o aventură a privirii. Scriitorul se plasează în amfiteatrele facultății pentru a o putea urmări

cu o discreție de secol XIX; ritualurile iubirii includ pelerinajul în fața ferestrei femcii iubite, călătorii descrise de fiecare dată cu o emoție netrucată. Drumurile celor doi îndrăgostiți trec prin spațiul cărții, o „lectură îndrăgostită” ce o anticipează pe cea unindu-i, în ficțiune, pe Dora și Matei: „13 iulie 1949. Ne ducem în Grădina Botanică. Citim Jules Renard sub un copac cu frunziș formidabil; părea că toți ce treceau pe alei în depărtare sunt nemăsurat de lungi, înghițiți și sălțați în noianul de verdeață, în germinația urlătoare a vegetației din pământ și de deasupra. Aerul însuși, excepțional de pufoș, vibrând la trecerea și căderea divizată, în cataractă, a luminii” (pag. 161). Dragostea ca instrument de cunoaștere și de expansiune a privirii - erotismul se întâlnește cu abilitatea prozatorului de a citi realul trecând de aparențe.

Condiția mundană e depășită prin apelul la Eros: accesul la regiunea superioară a ideilor (obsesia jurnalului ce va trece mai departe în roman) e mediat prin iubire. Plimbarea alături de Adela rupe ordinea cotidianului, cei doi fiind proiectați într-un spațiu epurat de orice referințe istorice, amintind de atemporalul idilelor antice. Condiția originară a umanității e recuperată în aceste momente de evaziune, aproape de oniric: „1 iunie 1949. Condiția noastră e visul (și adevărul e atât de evident încât nici materialistii pragmatici nu-l neagă) și, dacă măcar o clipă am putea ieși din această realitate a noastră care e visul, lumea s-ar desface și n-am mai vedea în jurul nostru decât o ninsoare de atomi. Ce e «în realitate», adică dincolo de realitatea noastră (care, fiind un abstrac, e vis) nu interesează, și, fiindcă nu o putem ști, e arbitrar și inutil - în ce ne privește. Noi visăm acum că ne plimbăm pe Dacia, că ochii își sunt umezi și mâinile fierbinți, că un cățel negru stă în mijlocul drumului și că, peste spuma îndiscernabilă a norilor, stelele se rotește liniștit, sunând limpede. Ce vor fi fiind «în realitate» Ideile, nu știu; dar că ideile sunt reale, asta știu, fiindcă le-a văzut Goethe, le văd și eu” (pag. 149). Sunetul capodoperei e discernabil în aceste fraze; de realizarea realului trece la Radu Petrescu prin această inserție mitologică a Erosului, cu cei doi îndrăgostiți parte a unui scenariu dantesc.

Jurnalul lui Radu Petrescu, din perspectiva unui lector comun, e unul care-și ratează miza fundamentală: curiozitatea insașiabilă a cititorului, provocată și întreținută prin exercițiul consemnării zilnice, e dezamăgită prin confruntarea cu un spațiu al textului în care esențiale devin mișcările aproape imperceptibile ale norilor. Norii reprezintă un topos al jurnalului: într-una din notații, Radu Petrescu însuși își mărturisea apetența pentru schițarea „topografiei cerești”. În literatura română, doar Norii lui Petru Creția se apropie de această radiografie celestă - jurnalul lui Radu Petrescu deviază de la canon prin eliminarea accidentalului biografic. „Topografia cerească” devine domeniul în jurul căruia o întreagă mișcare a textului se articulează, însemnările traducând această extraordinară abilitate de a consemna inefabilul, filtrată livresc. Alături de parcuri și de spațiul originar al Târgoviștei, perimetrul cereșe împlinește contururile unui Giverny: ceea ce definește arta lui Radu Petrescu e această insistență impresionistă cu care revine asupra peisajelor familiare pentru a capta în cuvinte mutația culorilor și a luminii. Acest experiment amintind de exercițiile lui Monet se nutrește din frecventarea aceluiași spațiu celest, contemplat în momentul scrisului: a scrie înseamnă a privi dincolo de lucruri.

Prin editarea de către Editura „Humanitas” a însemnărilor din anii 1946-1951; 1954-1956, jurnalul lui Radu Petrescu își recapătă profilul originar: extensia cronologică și minuțiozitatea consemnărilor evocă, dincolo de maniera radical diferită și de contextul istoric, tentativa maioreșciană a notelor zilnice. Singularitatea structurii prozatorului, de benedictin cu sensibilitate impresionistă, transpare într-un jurnal politic doar prin omisiune. Dacă absența programatică a oricărei referiri la un cotidian din care „romanul politic” de mai târziu își va extrage substanța nu reprezintă reflexul unei strategii de suprafață, ci maniera în care scriitorul înțelege să rămână credincios singurci modalități de rezistență apărându-i posibilă.

Într-una din notațiile sale, Radu Petrescu remarcă că, finalmente, suprema noblețe îngăduită de istorie în acele timpuri era continuitatea - aderența la un cod comportamental și intelectual definind o lume ce nu mai era; în absența polemicii explicite, textul e dominat de o enormă tristețe. Punerea în paranteză a prezentului, cu tot ceea ce însemna el, conduce la o modelare particulară a existenței: gesturile lecturii, frecventarea anticariatelor, odissea achiziționării (prin privațiuni cotidiene) a unui Proust integral, contemplarea unui tablou, conversațiile cu prietenii, toate depun mărturie, în spațiul privat al scriitorului, de supraviețuire a unei normalități intelectuale.

După cum consemnarea listelor de lecturi traduce, indirect, progresiva claustrare a adolescentului și prozatorului de mai târziu: aparentul anacronism al preferințelor literare (Tasso, Boiardo, Ariosto), absența oricărei aluzii la literatura epocii, sunt reflexul conturării unui canon alternativ. Modernitatea lui Radu Petrescu se naște printr-o ruptură originară cu contemporaneitatea. Prozatorul citește, scrie, ascultă, ca și cum lumea exterioară ar fi continuată să rămână fidelă vechilor tipare: spectacolul degradării progresive pare doar a-i întări această hotărâre de a se izola aproape ermetic de exterior. Desincronizarea intelectuală e ultima consecință a acestei inaderențe structurale.

Aparenta monotonică a acestui voluminos jurnal decurge din singularitatea destinului autorului său: paradoxal, vocația consemnării s-a greșit pe traiectul unui „om fără biografic”, posesor al unei identități sociale lipsite de spectacolar. Notațiile de după 1954 adiografiază viața secretă a unui funcționar marecare de la Direcția Statistică, întors dintr-un exil profesoral provincial. Timp de decenii, funcționarul constituie masca scriitorului - umalul își dezvăluie natura sa profundă de ironică a vieții secrete a prozatorului, viața secretă deschizându-se doar în momentul în care realitățile vieții înceta.

Marginalitatea, insignifianța vieții sociale sunt, poate, rezultatul unei cedări eliberate: tot ceea ce poate cere scriitorul de la existența mundană e relativul confort ferindu-l de privațiuni, ocazionându-i răgazul contemplării. Ceea ce în ordinea aparentă a lumii poate fi privit ca un eșec e compensat de expansiunea văzului care ceea ce există - scriitorul trăiește doar pentru a experimenta cu propriile sale senzații și în egoloasă respingere a satisfacțiilor efemere abizistă un cult al geniului r' rebours: „10 august 1956. Când vreau, văd perfect aerul - însumându-l lucrurilor, creând împreună cu ele universul. E privire nu a ochilor, ci din spatele lor, o privire așa pareă din creier. Dar nu-mi amintesc decât rar că așa trebuie să privească, de aceea și duc o existență ca să zic așa pasivă. Din moment ce particip la univers, să caut să nu mă aflu în oclietate cu obiecte care să se prezinte absurd, să crez asupra celor cu care particip în așa fel încât universul să nu fie absurd” (pag. 425).

O anumită severitate contemplativă domină jurnalul: nimic din comedia bufă a epocii nu transpare în notații și, în cazul lui Radu

ioan es. pop

vinicius

mi s-a părut că te recunosc printre uliile care au poposit aseară pe terasa turist avcaii însă clonțul mai lăsat, aripile zgribulite și ghearele învinețite pe pahar. zburaseși prea sus? căzuseși de prea departe? erai pe viață ori erai pe moarte? nu știu, dar ochiul nu-ți mai era ager și păreai să dârdâi ca mușcat de febre. prin intersecția de la romană tocmai treceau patru vrăbii în rochițe funebre. gângureau vrute și nevrute, dar nu te-ai mai luat după ele, răpitor bătrân și învechit în rele. nu le-ai mai adulmecat, nu te-ai mai înfoiat ochiul tău a rămas imobil iar capul plecat. gheara a-nceput să-ți tremure și ai scăpat paharul, apoi pleoapa a coborât și s-a-nchis. te-ai apucat de murit, vinicius, ori te-ai apucat de scris? ah, ticălos cu aripi sub hanorac, cine oare ți-a venit de hac?

gioni

mi-am găsit mereu amici care să moară-n locul meu.

dar gioni nu mi-a fost nici măcar amic. avea cu douăzeci mai mult ca mine, bea ca nimeni altul

și se-njura de mama focului. dar pe mine

nu i s-a pus pata nicicând. e drept, l-am plătit, dar l-am plătit să trăiască.

nu credeam că unul ca el dacă moare nu mai vine

la birt. iar gioni era dintr-ăștia: putea să reapară

oricând. mi-au spus și alții că gioni, la un an

după ce-a fost ars, că n-aveau cu ce să-

l îngroape,

a venit la berbecul, a cerut două sute de vodcă

și a întrebat de mine. noi doi nici măcar n-am fost amici.

ăia erau beți ca-ntotdeauna și l-au luat între ei.

acum, eu n-am nici o vină decât că i-am plătit mai multe vodci

și-n vremea aia eram cel mai la-ndemână

pe el speranța - că a avut-o o singură dată

cât l-am cunoscut - l-a răpus mai iute decât

pe alții în doi disperarea și mai trebuie spus

că de când a plecat gioni de la berbecul,

berbecul n-a mai avut niciodată o așa vânzare

încât să nu i se năruie birtul ăla împuțit.

i-a și spus-o o dată: berbecule, fără noi o să-ți fie grozav de rău într-o zi.

și-a venit sfârșitul, în sfârșit.

gioni, dar noi n-am păcănit prea tare în fața lui Dumnezeu, nu-i așa?

am făcut-o în spate, că acolo era umbră bogată

și știam că el nu va întoarce niciodată capul -

pentru că avea umeri prea largi și mișcări prea greoaie

și am fi avut timp destul să ascundem sticla

de i-ar fi trecut prin minte să-l întoarcă vreodată.

*
dacă era bine-n lumca ailaltă, gioni, nu mai veneam pe-aici și am făcut greșala asta

de prea multe ori, dar, gioni,

eu sunt un uituc și jumătate, sunt ba dincolo, ba dincoace,

pentru că mă clatin grozav și calc și-ntr-o parte și-n alta

și nu știu ce o să se-ntâmpene-n ziua-n care

dincolo și dincoace se vor îndepărta atât de mult încât

să nu mai am pe ce mă sprijini când umblu pe patru cărări.

gioni, bețiv ordinar, ai făcut-o și pe asta, ticălosule.

acu' trei ani, la trei noaptea, mi-ai spus că de la birt te duci direct acasă.

de ce n-ai zis că acasă e în altă parte decât în subsolul ăla de pe strada roma unde te tot lăudai că stai?

te-ai bucurat degeaba că mi-o ici înainte, gioni,

pentru că la tine nu cred că-au trecut ăia trei ani

de când. dar la mine s-au dus foarte repede.

am galopat, e-adevărat, dar o să te-ajung și-o să te chiar depășesc.

mă voi grăbi grozav să ți-o iau înainte. ai să rămâi fără grai când vei vedea că

și-n moarte, unde timpul nu mișcă, te depășesc.

o să ajung înaintea ta, gioni, o să mai iau și-un pahar la cotitură,

până să sosești, dar eu voi fi mereu în față, chiar și după aia, gioni,

pentru că tu n-o să știi niciodată, nici măcar acolo,

unde vrei să ajungi și de ce mi-ai da întâlnire

tocmai acolo, gioni, când aici eu plăteam totuși ca să rămâi.

dar dacă tot a fost să fie, te-am luat tovarăș

nu ca să te oprești, să bei și să-njuri. ține lanterna în față, trebuie neapărat

să ajungem măcar niciunde, acum, dacă am pornit

și numai dacă ajungem o să te las să bei. îți promit, gioni,

dacă ajungem, o să bem amândoi foarte mult.

numai că tu ai avut mereu o gură rea și pungașă

și n-o să te vindeci de ea nici aici, deși răul nostru n-a venit din lipsa binelui

și nici din faptul că ești cărcotaș și limbut

și ca să bei ți-ai mai luat încă o gură împrumut.

acum însă, nu mai contează ce vine înainte ori după,

pentru că, gioni, noi aici am mai fost. rău e doar că unul va trebui iar să plece,

iar acum e rândul tău, dar zău, gioni dacă te-ntorci

din nou la birt la berbecul,

mă îndoiesc că-ai să mă recunoști, vei uita că am trecut moartea-mpreună

n-o să am bani, ticălosule, iar tu nu-mi vei da

nici măcar pentru cincizeci de vodcă.

pentru că nici atunci nu mi-o vei ierta dragă gioni,

nu-i așa?

Am vizitat în trei rânduri așa-zis URSS, care pentru mine era în fapt Rusia și am poposit totdeauna cu interes și plăcere nu doar la Moscova (unde oprirea în calitate de scriitor era obligatorie), ci și la Leningrad (de două ori) la Riga, la Tallin, la Zagorsk, la Arhanghelskoe, în Orașul Pușkin și prin alte mai exotice meleaguri. Dar m-am rezumat la partea „europeană” a Uniunii, cu rămânând la convingerea că Rusia, cu întreaga ei civilizație, aparține continentului nostru și întinderea ei în Asia nu o definește cultural (la urma urmelor, nici istoric, deoarece expansiunea prin garnizoane și avanposturi în direcția Răsăritului lumii datează totuși de puțin timp și a avut efecte doar pe plan local, adevăratul vis al țarilor de a-i înlocui pe englezi în India, rămânând în afara posibilităților rusești de cucerire). În marele nostru vecin de la Răsărit, care încetase în discursurile naționaliste de la București să ne mai fie frate, cu am căutat și identificat Europa, căci, la toată urma, și experiența comunistă de acolo a fost un cadou otrăvit pe care rușii l-au primit de la filosofia și gândirea politică germană. Nu am disprețuit „specificul” rusec, indiferent că a fost vorba de Rubliov sau de Ceaikovski, de Mussorgski sau de Teatrul Taganka, dar eu nu am opus niciodată acestea și nici nu i-am citit ca pe niște eretici, eventual ca pe niște parizieni pe Soloviov sau Berdiaev. Dată fiind imposibilitatea de a mă duce în Occident, unde mie mi se refuza sistematic viză (probabil pentru că nu eram „disident”!) am aspirat Europa și pe cale rusească, pre cât am putut. (Așa cum am mai spus-o, acolo am trăit revelația lui Rembrandt și Rubens, dar și a lui Cézanne, Gauguin și Van Gogh.)

Am spus cele mai de sus pentru a tălmăci o anume stare de spirit și un „orizont de așteptare”, cu să mă exprim și eu pretențios, așa cum e de mult la modă la București. Dar, mai ales, nu uitam unde mă aflu, într-o țară nu doar periculoasă și imperialistă, dar și „socialistă”, adică efectiv cu o generație înaintea noastră, care aveam ce observa și învăța, și în bine și în rău, din ce urma să survină și la noi. Viața era mai suportabilă, o anumită bunăstare în centrele urbane se mai făcea simțită, ziua de lucru după orarul occidental, ca și săptămâna încheiată vineri la prânz, îngăduiau răgazuri de care se profita grație mașinii personale existentă cam în fiecare familie, fuga la o „datcha” îngăduită multora însemnau altă viață decât aceea a anilor „eroici” de construcție a socialismului, ai brigăzilor de muncă „voluntară”, sau ai șantierelelor îndepărtate. Mă refer desigur la o minoritate privilegiată de înalți funcționari dar și de „învățiți”, de ofițeri și membri ai aparatului de represivitate, la felurile „cadre”, dar și la o sumă de oameni onești și ingenioși care aflau în sufocarea de stat mijloace de a prospera. O minoritate, desigur, în raport cu marea masă de colhoznici, de periferici, de membri ai republicilor ocupate de ruși: deși poate nu reprezentau nici 15 la sută din populație, totalizau mai mult decât populația Suediei sau a Canadei. Și toți acești fericiți care își duceau viața în marile centre (Moscova, Leningrad, Minsk, Kiev etc.) nu trăiau prost...

Am vizitat URSS în perioada Brejnev, pe care felurii istoriografi o numesc a stagnării; în realitate lungă lui domnie a fost una de consolidare și de pace, de stabilitate și îmburghezire. Un progres treptat dar foarte sensibil, afecta nivelul de trai al populației, care se afla departe de foametea din vremea lui Stalin și de aventurile agrare ale lui Hrușciov. Lumea era nemulțumită de prea puținul efectiv, care sporea treptat și care părea derizoriu în raport cu Occidentul doar prin fabuloasa varietate a ofertei în cadrul capitalismului. Dar a avea, un ZIL, o Volgă, un Moskvici, un televizor nu foarte prost, un aparat de radio sau de fotografiat demodat, dar cu performanțele lui, nu era ceva de lepădat. Iar la magazinele speciale se găseau multe alte

ÎN SCHIMB DE EXPERIENȚĂ

de ALEXANDRU GEORGE

minuni. Altceva era revoltător în Rusia comunistă: dirijarea bunurilor, care ar fi trebuit să fie de vânzare, pe calea privilegiilor, a pomenilor și recompenselor, inegalitatea cea mai stridentă, programată, admisă, ea nefiind în acest imperiu socialist un oarecare accident nefericit. Apoi spiritul ierarhic, stilul de comandă, disciplina cazană, disprețul față de om în ceea ce are el mai specific. În același timp, în toate sectoarele, al gustului, al civilizației, al confortului, al idealurilor și distracțiilor, predomina spiritul mic burghez, cum ar fi trebuit să-i spună analiștii marxiști (Căci asta a fost maxima constatare cu privire la „clasa muncitoare” venerată de socialiști și propusă ca izbăvitoare a lumii în Manifestul lui Marx: o categorie socială cu idealuri și gusturi meschine, conservatoare, când nu retrogradă, ostilă progresului tehnic și riscului social care-i deranja habitudinile, o categorie socio-profesională pe care progresul științei și tehnicii din Occident o hărăzea reducerii până la nesemnificativ, mai apoi pieirii).

Or, eu în universul acesta mi-am făcut observațiile, dar nu voi uita nicicând că am călătorit, am fost invitat și cazat ca un privilegiat și plimbat prin locuri rezervate, acolindu-se pe cât se putea aspectele mai generale, deplorabile. Eram conștient că mă deplasez cu elicopterul, de la o oază la alta, de la un hotel la un restaurant și de la un muzeu la un palat al vechilor țari. Nu mă aflam la vârf, dar Uniunea Scriitorilor sovietici era o instituție nomenclaturistă și nu puteam să nu compar și să văd, că și a noastră ar fi ajuns aproape de ea dacă nu veneau Tezele din iulie, care nu ne-au anihilat, dar ne-au dat înapoi, ca multe fenomene de pe vremea lui Ceaușescu, cu ani de zile. (În trecutăc fic spus, croul nostru era privit la Moscova fără nici o „teamă”, ca un fel de caraghioslăc îngăduit de noua ordine de la Kremlin, desigur pentru că aceasta se știa prea sigură pe ea.) Scriitorii „sovietici” o duceau mult mai bine decât ai noștri, nu doar din cauza dotărilor și avantajelor oferite de Partid, dar și din ceea ce rezulta dintr-o anume situație de fapt. Tirajele erau la ei enorme, în mod firesc cam de 10-20 de ori mai mari ca în România, tarifele mult mai mari, deși poate nu în aceeași proporție. Autorul publicat al unui roman gros de circa 600 de pagini nu mai trebuia să muncească până la sfârșitul vieții, dacă era un tip mai chibzuit. În plus, o întreagă industrie semi-literară aducea scriitorului sovietic tot felul de venituri: cărțile mai răsărite erau traduse în cel puțin zece limbi ale „naționalităților conlocuitoare”, din literaturile acestora se traducea de asemenea, mai moderat dar nu neglijabil, și toate operațiile acestea presupuneau „colaborări” cu inși de la centru, stilizări, prefețe etc. toate aducând notabile venituri „auxiliare”.

Era mai greu să intri în Uniunea Scriitorilor sovietici, dar nu foarte; calea s-a stabilit repede: existau două tipuri de scriere la îndemâna oricui, oricărui autor de făcătură literară. Cei mai mulți aspiranți care erau mai tineri scriau un roman gros inspirat din evenimentele războiului relativ recent cu naștii (și care celăștean sovietic nu trăise dramatic anii aceia, blocadă, rezistență, luptă disperată și nu avea rude apropiate moarte în război, cărora li se putea dedica opul?). Cei mai culți atacau subiecte istorice, din ce în ce mai naționalist colorate, căci după o vreme au fost abandonate răscoalele țărănilor împotriva țarilor, cum era regula în anii '30, și s-a trecut la glorificarea vitejiei rusești împotriva tătarilor, turcilor, polonezilor sau cavalerilor germanici. În

fine, cei mai curajoși atacau probleme legate de Revoluția bolșevică, aranjată să coincidă cu ultimele documente de Partid care reduceau rolul lui Stalin la aproape zero și exaltau vedetele nou propuse de CC. După acest debut scriitorul sovietic începea să tatoneze terenul cu încercări mai îndrăznețe, în afara nevoii de a se asigura materialicește, dar pentru a-și justifica acceptarea în Uniune, de unde (în deosebire de ce era la noi) puteai fi exclus pentru lipsă de activitate. În sfârșit, când ajungea la vârsta senectuții, el începea să se gândească și la posteritate și oua câte o carte nepublicabilă, devenind glorios autor de literatură de sertar. (La noi, în argoul editorial, în anii '50, volumul gros și convențional de reușită sigură se numea „trombon”; el nu te asigura pe tot restul vieții, dar au fost și cazuri, generalul M. Davidoglu, care a trăit matusalemic, uitat de cititori pe baza unor „realizări” ca Minerii sau Cetatea de foc. El ar fi apostrofat la Neptun pe un tânăr poet cu vorbele: „Bă, Cutare, eu m-am vândut pentru sute de mii de lei; voi vă vindeți pentru câteva sute!” Cu câteva sute de mii de lei se puteau cumpăra în Bucureștii anilor '60 mai multe apartamente în noile blocuri.

Am refăcut constatările acestea în mijlocul colegilor mei sovietici, fără a-i jindui pentru perspectivele de a se odihni pe malul Baikalului, de a petrece în tundră la o vânătoare organizată într-un pavilion de pe vremea țarilor, sau de a contempla Marea Neagră din Crimeea... Am pășit și eu în vechiul palat al Rostovilor de câteva ori, am luat chiar masa acolo (cu care ocazie am aflat că la ruși „cotlet”, care oricum e ceva care vine de la „coastă”, este un fel de chiftea marinată mult mai mare decât a noastră). Contele Rostov înălțase palatul său în stilul vremii, adică englezesc, pe la 1801, el fiind un campion al progresului, care pe atunci venea din Anglia. Sala de mese mai păstra vechea nișă în peretele din stânga sus, în care proprietarul, capul masoneriei nobile de nu știu ce rit, apărea la un balcon și comunica adeptilor de jos Supremele Adevăruri. Devenit mai apoi neîncăpătoare, casa aceasta, care avea grajduri pentru câteva zeci de atelaje și adăposturi pentru cel puțin două sute de ogari, a primit de la Stalin după război o anexă, la care ajungeai printr-un mic tunel subteran. Fadeev, președintele Uniunii, fusese înștiințat că Geniul popoarelor îi va telefona noaptea, cum avea obiceiul, ca să-l întrebe ce mai face. Nu știa unde să stea în așteptarea apelului; dacă Stalin nu l-ar fi găsit la datorie era de rău. A avut noroc Fadeev în acea împrejurare, dar i-a spus tătucului de ce era așa de emoționat.

Bine, tovarășe Alexandr Nikolaievici, a șoptit vocea din întuneric, dar nu puteai săpa un tunel de la o casă la alta, ca să nu mai ieșiți în curte, pe stradă?..

... Și să ne mai îndoim cumva că Iosif Vissarionovici Stalin a fost unul dintre marile genii ale omenirii?

P.S. Desigur că un american ar fi rezolvat chestiunea cu totul altfel: ar fi făcut un bransament telefonic în așa fel încât președintele Uniunii să poată fi chemat instantaneu de pe oriunde s-ar fi aflat, chiar de la toaletă.

Și un ultim amănunt asupra unor similitudini de situații: în timp ce mai marele restaurantului Uniunii de la București se numea Shapira, omologul lui de la Moscova, mai mare peste atâtea complicații culinare și băuturi exotice, se numea Shapira.

TRANSPORTURI GRATUITE

A tât de mult s-a identificat cu ea, încât sintagma "Lumea se împarte în oameni buni, oameni răi și șoferi" pare inventată chiar de Niculie. De origine descolță, absolvind cu chiu cu vai, dar mai ales cu vai, cele opt clase obligatorii și o școală profesională auto, băiatul cu nasul teșit, ca și cum ar fi primit un pumn greu de la Mariușan, a ajuns un as al volanului. Apartenența la superelita din domeniu nu consta în viteza năucitoare pe ringurile internaționale, ci în pragmaticul „profită la maximum de pe urma meseriei tale”, un alt fel de a rosti „nu fi nici bun, nici rău, ci șofer!”

Niculie, la nici 20 de ani, era instructor la școala de șoferi, preda arta conducerii automobilului, deci era doctor docent la volan, sărind peste zecile de biblioteci plictisitoare ale tocițarilor cu ifose de Pitagora. Ca profesor, îi plăcuseră în special „elevele”, schimbatul vitezelor emoționându-l mai mult decât spectacolul de balet golaș de la „Melody Bar”. Văzând atâta stângăcie, de multe ori le dirija picioarele sculpturale, tremurând de emoția băgatului în viteză, cu mâinile sale trudite, gen lopată, spre prima stupefacție a celor ce voiau să-și însușească arta conducerii, mirare ce devenea, de nevoic, obișnuință, ba chiar apreciere față de ingeniozitatea cărnului. La urma urmelor, și urșii pot fi afectuoși și există suficient loc și pentru mireanul din Valea Călugărească în preajma des frânatelor din București (mașinile prea frecate ale școlii de șoferi, nu femeile ucenice, ferit-a sfântul). Și așa primul lui loc de muncă i-a furnizat soția. O familie la început de drum reclamă imperios și o locuință. Deci s-a mutat la ICRAI, sectorul 3, ca șofer al directorului plin (de „de toate”: bani, mașină, iubite, relații și kilograme în plus) Ionescu. Au fost pentru „mulțimea mută” din stânga (de la inima) directorului două decenii de împliniri mărețe, cum se legitimau deceniile de pe vremea lui nea Nicu și nea Niculie.

Prinse la repartiție vila unui legionar, ce-a spălat puțin peste fruntarii în dis de dimineața socialismului, atunci când se mijeau (și ne rânjeau) de la Răsărit zorile (zoile) noi. Fatalmente, traiul îndestulător, îi crease lui Niculie tabieturi: obligatoriu, la 10 dimineața, o ciorbă de burtă, care să spele mahmureala șoferului profesionist, ce se chitofinea doar spre miez de noapte; sămbăta, ieșire la Snagov-sat, pentru sfârșiala de mici și bolboroseală de bere; o dată pe lună la o vânătoare organizată, de clientela ICRAI-ului bogată; și printre picături, când șeful intra în ședinte prelungite, câte-o pipiță. Îl copia pe „al bătrân”, ca să nu i se cuibărească în trupul său vânjos, ca intelectualilor, pe care-i disprețuia profund, complexe de inferioritate. Într-un „vichend” tocmai se pregătea de o ieșire la vânătoare de fazani, când, întâmplător, își aruncă o privire dinspre verandă, spre „Pamela”, Dacia lui credincioasă, cu motor de Renault original. Să nu-i vină să-și creadă ochilor, în plin Cotroceni, cineva cotrobăia prin hordul „Pamelei”. A țâșnit pe ușă, furios și revoltat. Concomitent cu prima directă de stânga (pe atunci se purta numai stânga), îl luă la sigur: „Alo, tovarășu”, ai pierdut ceva pe acolo, tu-ți steaua cui te-a închinat? N-așteptă răspunsul, și-o rafală de Cassius Clay, se năpusti asupra ghinionistului, încât nasul hoțomanului începuse a semăna cu al proprietarului. Căzui pe caldarâm, șutul mai primi câteva șuturi sănătoase, asemănătoare cu cele ale progresistului Oaidă, de pe terenul de fotbal de alături. Niculie, rememorându-și

cașturile cu manivela din tinerețe, își răcorise setea de a bate pe cineva ce-l chinuia de câteva zile. Era vorba, probabil, de un instinct primar, secretar, șef de ICRAI, pe care nu și-l putea explica, „mumental” Oricum, sluia nu-i va mai veni prea repede cheful de a mai atenta la puținul

constantin ardeleanu

avut particular. Te pomenești că nenorocitul, fără o nuanțare doctrinară adecvată, o fi crezând că din bunurile întregului popor făcea parte și Dacia lui. Fugi d-acia, pleavă socială, că te iau la stâlceală!

Ca șofer directorial s-a dovedit la fel de discret, pe cât era Ionescu de discreționar. Doar mergând pe traseele sale, Niculie își însușea temeinic școala victii, în tot ce are ea mai consistent, eficient, educativ și meeting cu motiv. Ce „gramul, micronul, secunda”, lozinea asta-i pentru proștii de la „23 August”?! „Kilogramul, milionul din prima”, să nu se prindă „gaborii”, nu ca să te dea în gât, ci ca să nu-ți pretindă „partea”. Dar directorul, cu limitele sale, îl cam supăra din când în când pe însoțitorul lui perfect, fapt ce trebuia aspru corijat. Într-un miez de vară, „leralistul”, stresat de prea multe probleme își aminti, chiar în poarta casei, că omisese a cumpăra niște harbuji fetiței:

- Băi, Niculie (atât de intimă devine simbioza între șef și șofer, încât se ajunge la un soi de camaraderie, marcată pe malurile Dâmboviței printr-un „băi” sau „băii”), ține o sută de lei (bancnota cea mai mare a timpului) și ia-mi niște pepeni. Dar n-ai venit încă?

- Am înțeles, confirmă militărește „băii”-ul, și viră, scrâșnind din dinți și pneuri, spre piața Obor. „Îmi zice «băii», dar nu se-ndură, el care nu mai are hârtii de 10 sau 25 de lei în buzunar, să-i dea și amărățului de lângă el o lubeniță, că i-o fi arșiță și lui?! Hei, las' că te aranjez eu, altă dată să te gândești și la omul muncii”. Oprește la prima piramidă de pepeni, și, spre satisfacția vânzătorului, comandă marfă de 100 de lei, deci cam tot atâtea kilograme.

- Tovarășe director, v-am adus trei, cei mai frumoși, să-i mănecați sănătoși. Restul de 25 îi am

în portbagaj, mi se deșală mașina, unde vi-i depozitez?

- Băi, Niculie, tu ești nebun?

- Mă faceți și nebun? Asta mi-i răsplata pentru devotamentul și stima ce vi le port. Păi nu mi-ați întins un „Băleescu” și mi-ați ordonat să iau pepeni?

- Băi, tu ești sănătos la cap? De toți banii?

- Nelimitându-mă la o sumă sau un număr de pepeni, am crezut că, pe canicula asta ucigașă, vreți să urmați o cură serioasă de vitamine.

- Vai de cura mea, cu asemenea șofer. Piei din ochii mei...

- M-am dus.

- M-ai dus de nas, du-te învârtindu-te! Măine dimineață vii, ca de obicei, la șapte și-un sfert.

- Am înțeles.

Familia lui Niculie a făcut o neașteptată cură de pepeni, urmare a dispoziției eliptice manageriale. Altă dată să dea sarcini precise.

Stop cadru la șapte și un sfert, a doua zi. Salariații alergau ca-n peliculele cu Stan și Bran, spre a prinde condica de prezență; nelipsita operativă, fragmentată de țipetele generalului; cafeaua; frunzărirea ziarelor, 75% din conținutul lor având același text, singura rubrică vie fiind morții de la „România liberă”; anticiparea aburului ciorbei de burtă de la ora 10, de la biroul „Mireea Vodă”, căruia mușterii îi ziceau „La franjuri”, aluzie evidentă la calitățile deosebite anti-stres și anti-spritz ale zenii. Aburinda fierțură îi mângâia ideatic nările-i schimonosite, când directorul, ieșind din cabinet val-vârtej, îl avertiză:

- În cinci minute plecăm. Mormolocule, pe cai!

- Știți, tov. director, la 10 îmi servesc ciorba de burtă. Mi-a recomandat-o internistul.

- Ești într-o ureche, sunt convocat la Comitetul Central și ție-ți arde de dietă? Dar ce, aici suntem la Casa Oamenilor de Știință sau la Elias? Bagă-ți mințile în cap, băi tovuie, și apucă-te serios de treabă.

Ușa se lasă trântită, după scenariul „numărului unu” bosumflat că asta înțelegea el prin autoritate. „Dietă, zici, directorășe. Dacă ție-ai luat nasul la purtare, ție-ți rețezăm noi, be sure” conchise, în gând, Niculie. În timp ce se aplecase unil, solfegiind mai mult perimatul „Să trăiți!”, deja plănuse răzbunarea, reclamată de această aroganță față de tovarășul de drum. Și bulevard, și drum de seară. O răzbdunare lipsită de promptitudine își pierde din virulență. Cinci minute îi vor fi suficiente. Ieși pe scara somptuoasă de marmură (dacă nici ICRAI-ul nu și-o alege o casă boierească, atunci cine, tovarășii?) tot o fugă, ceea ce arăta bine când, se developa filmul devoțiunii necondiționate. Luă o mână de câlți din portbagaj, cu care își infundă toba de eșapament, ambală motorul și-și așteptă, obedient, șeful.

- La Comitetul Central, tovarășul Niculie, rosti directorul, fălos nevoic mare de o asemenea destinație, ce nu-ți cade în fiice zi.

Pe măsură ce înaintau pe strada Mântuleasa, motorul tușea ca un bătrânel ros de frizie. Nici nu dădură colțul la Colțea, că mașina își dăduse duhul.

- O fi cedat bateria, își dădu cu presupusul, „number one”.

- Te pomenești că e așa. Contabilul șef a refuzat să o schimb. Vedeți...

- O să dau eu el de pământ. Stai că împing eu afurisita asta de rablă.

Niculie, mimând disperarea, dar jubiland în viteza a cincea a triumfului, stătea, beizadea, la volan, iar Ionescu, amărășteanul, transpirase de atât împins. Unde mai pui că dăduse Sfântul ciorbelor de burtă o ploicică moacănească, de mil mură uniform pe autoritarul manager.

- Bine (și urmă o suită de injurături la adresa Daciei, de parcă ar fi fost de etnie ungur), o să iau un taxi. Ține de aici 2000 de lei și du-o la un service. Dar acum imediat. Te dau afară, dacă do azi înainte mașina nu va merge unsă!

- Am înțeles, șefu', unsă...

Vasile Romanciuc

(Lucafărul, nr. 20/1999)

Cad lin litere

Sunt purtător de cuvânt
basarabeanAici la noi plouă acid
an de an
Cad litere la tine de pe firme
fiindcă bate-un vânt
dinspre est.Nu vreau să vă vorbesc
despre acest
vânt
și nici despre firmeVreau să vă spun că
am avut un coșmar în care vedeam
(și alți nevăzători pot să confirme)
după cum mi-a sugerat nașa,
scriam în esperanto.Doamne ferește!
bine că m-ai trezit,
Natașa!

Lucian Perța

Un' să se ducă, un' să se ducă, să valorifice această neașteptată vacanță de o zi? Nici nu trecuse taxiul bine colțul pe strada Onești, că meșterul descurecării scoase șomoioagul de călți din toba de eșapament și... direcțional Valea Călugărească. I se făcuse dor de maică-sa, dar, în ciuda modestiei sale naturale (fizicește nu putea să aibă nasul pe sus), nu se putu abține să nu exclame, narcisistic: „Mamă, mamă, ce lovitură de maestru?”

Dar întrepridul Niculic avea planuri „de dezvoltare” și mai mărețe. Îi trebuia, după ce devenise proprietar de casă, posesor de mașină și pușcă de vânatoare, să aibă și un pic de staif. Și ajunsese, prin combinații numai de el știute, driver (sper că sesizați nuanța) la directorul general al Întreprinderii de Comerț Exterior și Cooperare Economică Internațională „Cementia”, unul Ciubotărașu. Aici, răzbătătorul nostru atinsese apogeul rețetelor sale de succes. Nu fusese trimis în străinătate (de altfel, nu ciripea nici o limbă străină), dar se străduise, conform crezului său, și reușind să profite cât mai mult de pe urma dezvoltării legăturilor comerciale intercări ale României, prin intermediul oamenilor muncii cu dosarele cele mai agitate ale societății, de, uneori, te mirai că nu sunt transferați în corpore la Jilava.

Scenariul pe care vi-l vom relata mai jos se repeta cel puțin o dată pe săptămână. Economistul de la Cementia îl lua, pe bază de referat aprobat, să meargă la Aeroportul Internațional Otopeni, pentru a întâmpina un oaspete străin. Cum negustorul de peste mări și țări știa că țigările, whisky-ul și pixurile (alte cadouri „nesimbolice” erau interzise prin lege), oferite în sălile de protocol ale negocierii de a doua zi, vor fi umflate de direcția mănăstirii Secu, le lăsa (în portbagajul automobilului ce-l aștepta la aeroport) destinatarului firesc. Niculic deschidea afabil portbagajul, cu o umilință studiată („You are the master!”) portierele delegatului străin și însoțitorului intern. Se ajungea la „Intercontinental”, pe șoseaua prost luminată, de credea străinul că aterizase în plin camuflaj. Se repeta operațiunea mecanică de ușier, și, cum n-avea voie să blocheze splendida intrare a hotelului de cinci stele (patru din rețea și una a maiorului portar), Niculic se retrăgea cu mașina înspre parcare din apropiere. Economistul, după legile ospeticii tradiționale, îl însoțea pe oaspete până la recepție, asigurându-se că totul este OK. În ast-timp, șoferul umil devenea gangster abil, înjumătățind cadourile, și partea sa o ascundea sub bancheta din spate. La rândul-i, la despărțire, economistul îi dădea jumătate din jumătatea rămasă (ușor mirat, dar percepția mai puținului se estompa din cauza întinericului ce domnea în epoca de aur pretutindeni și a bucuriei de a fi primit ceva de valoare - un cartuș de țigări echivala cu o treime din retribuție!) peste veniturile curente. Evident, cel mai câștigat dintre toți nu putea fi altul decât celebrul și cerebralul Niculic, ce se alegea cu trei sferturi din pradă, fără a ști un hoh de engleză și măcar o clauză de sâmbănță din tentantul „comerț exterior”, ca să-l citească pe însuși nea Nicu.

Pe lângă acțiuni de anvergură (drumul până la aeroportul internațional constituia un sfert din visul oricărui român de a pleca peste hotare) trebuie să acopere și traseele de rutină, socotite de el meschine. Directorul adjunct îl trimisese, pe la 9 dimineața, „până-n colț”, după lapte. Cum laptele nu curgea gărlă, ca pe vremea lui Burebista, Niculic reușise să cumpere prețiosul produs de prin Obor și se întoarse la întreprindere după șase ore. Omul din conducere se făcuse foc pe el, dar Niculic îi explică metodic cum bolindase el Capitala și-l găsisese tocmă în Crângăși. Aiurca, el umblase creanga prin Țișnișiu, la rotonda șahiștilor, unde bișnițarii își vindeau ultimele ponturi la Kent, valută, cafea pe sub mână. Altă dată n-avea să-l mai trimită. Atâta pagubă, pentru că ditamai Niculic nu-i lăptăreasa „Comeului”. V-ați lămurit, cât de cât, ce om e și Niculic ăsta!

Cel mai tare l-a amuzat șeful serviciului contabilitate, un fiu de popă, ce-i inspecta la

sânge foile de parcurs, consumul de carburanți, schimbarea cauciucurilor. „Băi conștopistule, tu vrei să bagi rigoare la neamul lui Manivelă?” Prima măsură cantitativă, întreprinsă în regim de viteză, fusese defectarea contorului ce înregistra kilometrii parcursi. Bonuri de benzină obțineau cât pentru un raliu Paris-Dakar, cu ștampila clară, în relief, înmulțire carteziană și chiar cu un miros voalat de kerosen; trasee cu duimul, fiindcă directorii aveau viața agitată, convocați fiind la partid, la minister, la centrală, la, la, la... Și apoi pițificenul ăla, fără nici un viitor în comerț exterior, bubă grea la dosar, fecior de preot, concepții mistice, depășite, retrograde, n-avea tupeul să urmărească până și itinerariul generalului, că intra automat la „subminarea autorității”. Ajungă-i puparea debitului cu creditul și, ptui, activului cu pasivului. Iar cu foile de parcurs, i-o trăgea ușor „comisarului Moldovan” al cifrelor și chitanțelor. Cu scrisul lui semianalfabet, își completa traseul: Cementia-str. Negustori - Galați (n.b. criminaliști, spațiul între Negustori și Galați nu e deloc întâmplător).

Periodic, mai făcea și câte un comision în interes personal, de sâmbăta după masă până duminică seara, pentru că benzina chivernisită trebuia consumată. O dată l-a dus pe un referent din TEI (să nu vă-nchipuiți un salariat cocoșat ca pupăza în tei, ci e vorba de sigla „Transporturi și expediții Internaționale”) la Galați, la socru-su. Scara înnoptaseră în orașul de pe Dunăre. Teistul văslise vârtos pe albia vinului din belșug, că nu-l mai văzuse de mult pe tata socru. La plecare, moldoveanul, boier, îi dădu ginerelei un curcan fript și o damigeană de vin, iar șoferului un pui perpelit și o sticlă de molan (proportion gardee, cum ar fi procedat orice gazdă coiffée, sau pas coiffée). La primul popas, când pasagerul matol nu se trezise din „spritul cel de moarte”, Niculic a plasat damigeana și curcanul cel umflat într-un colț al portbagajului, peste care a aruncat prelată soioasă. Puicuța și molanul se lăfăiau în confort. Pe la 10 seara „Pamela” prăfuită stopase în fața blocului de 10 etaje din Colentina. Încă mahmur, dar cu percepția vagă a recepției de la Galați, bețivul îngăimă mustrător:

- Bine, băi, nea Niculic.

- Măi omule, ți-ai băut mințile? Ce vrei să insinuezi? Atât ți-a dat tac-tu socru, atât ți-am cărat. Ce-s vinoval eu că-n Galați, văzuseci pachetul dublu, ca orice bețiv ce se respectă?

- Băi, nea Niculic...

- Mie să-mi spui domnule Niculic, așa cum mi se adresează directori cu funcții mari de răspundere. După ce mi-am sacrificat „vichendul” pe un preț de nimica, ție-ți arde de reclamații? Așa-mi trebuie dacă am avut încredere în tine, o să-mi fie învățătură de minte pentru toată viața.

Dialogul se termină ex-abrupto, pentru că o Dacie nervoasă, condusă de un șofer și mai nervos la bord, dispăruse în noapte. Acasă, înfulecând un copan de curcan și dând din cep la damigeana sângerie, își sărbătorise ingeniosul său thanksgiving (adică, mulțumesc pentru dar, Galațiule?!). Ghistuit și într-un fel mulțumit de sine, completat pe foaia de parcurs în fața cuvântului Galați trei litere nevinovate „str”. Conform documentului oficial, Niculic se deplasase dintr-un sector în altul al Capitalei, din strada Negustori în strada Galați. Conștopistul de la contabilitate nu avusese nici o obiecție, pentru că actul se întocmise ireproșabil. Nici milițianul nu ar fi putut contesta legalitatea cursei în „vichend”. Te pui cu vicleanul Niculic!

La mașina „Cementiei”, ce căra de la domiciliu la firmă și retur, pe directorul plin și pe cel adjunct, se lipise și secretarul de partid (gașca de bază), un burtoș care trântea toată ziua „așa cum a zis mult iubitul”, „chiar de mâine să schimbăm stilul și metodele de muncă” și „până la urmă, lumea va fi a celor buni”. S-o creadă el, cu bunii și străbunii... Într-o zi, Niculic, plângându-se că are o casă grea de ținut, ceru un împrumut de 1500 lei până la chenzină de la bărdăhănos. Cam jumătate din leafa lui de driver. Trecuse o săptămână de la ziua scadență, astfel că între cămătar și debitor se înfiripase un scenariu

absurd, în moșiala mașinii ce-l trambala acasă:

- Tov. Niculic când îmi dai împrumutul înapoi?

- Am fost în Obor, ce grozăvie: se călea lumea în picioare la carne. Se băgase carcasa de curcan?!

- Știu că ai greutăți, dar nici eu nu sunt instituție de binefacere. Când ai de gând să-mi restitui mie jumate de lei?

- Exceptională a fost cuvântarea secretarului general al partidului. Îi merge mintea brici olteanului.

- Măi Niculic, te-ntreci cu gluma. Au trecut două luni de când mi-ai cerut să te ajut și...

- Unde aveți de gând să vă petreceți concediul? Tot la Neptun, tot la Neptun? Aleșii națiunii, tot boieri, tot boieri.

- Să nu mă obligi să fiu dur cu tine. Se poate? Te rog să-mi dai cei 1500 de lei, pe care ți-i-am dat acum trei luni.

- Niculic n-a mai putut suporta această solicitare de-a dreptul obraznică

- Domnule consilier, că secretar de partid mi-e rușine să-ți spun, îți aduc la cunoștință că mâine dimineață nu mai trec pe la domiciliu să te preiau. Nu sunt sluga ta și conform ultimelor hotărâri de la ceceu, nici nu ai dreptul la mijloc de transport gratuit. M-ai obligat să comit o ilegalitate. Dacă nu încetezi cu pretențiile absurde, te reclam că mai ai o casă pe numele soacrei. Și de nu ți-i de ajuns, te bag în cemeală și la Comisia pentru Drepturile Omului, pentru exploatarea muncii salariale. Cu mine nu te joci...

Secretarul băgăni câteva cuvinte, și nu numai că nu i-a mai cerut vreodată suina datorată, dar a ajuns la concluzia că avusese noroc că a scăpat de nebun. Fiecare rău spre bine. Acum, în troleibuz, e mult mai aproape de masă...

UN EȘEC EDITORIAL

de LIVIU GRĂSOIU

Printre cei mai nedreptățiți scriitori ai noștri se numără, fără îndoială Carmen Sylva, pseudonimul literar al primei regine a României, Elisabeta, soția regelui Carol I. A fost nedreptățită de contemporani, prin aceea că opera sa (adică poezia, proza, dramaturgia) deși a fost tradusă în limba română, iar unele lucrări au cunoscut redactarea direct în românește, a fost extrem de puțin comentată, din cauza poziției sociale deosebite a autoarei. Criticii erau în evident impas în a-și declara opiniile, din motive lesne de înțeles, deși îi apreciau atât creația, cât și activitatea culturală realmente prestigioasă. În ceea ce-i privea pe artiști, ei se cam fereau să se pronunțe, preferând fie omagierea reginei-poete prin dedicarea de opere, fie acceptarea mecenatului regal, ca pe un fapt de la sine înțeles. După moartea sa, survenită la 5 martie 1916, se mai cunoaște o singură ediție importantă, în 1936, când Adrian Maniu i-a tradus o parte a poeziilor pentru Fundațiile Regale pentru Literatură și Artă Regele „Carol II”. Circulând mai cu seamă prin traduceri, lirica lăsată de Carmen Sylva a însemnat, și în perioada interbelică, în exclusivitate, un fapt cultural, reușitele estetice fiind atribuite lui G. Coșbuc, A. Toma, Ilie Ighel Deleanu, Elenei Poenaru, lui Al. Tzigara-Samurcaș, George Bengescu, Șt. O. Iosif, Duiliu Zamfirescu, Liei Ilârsu și lui Adrian Maniu. Asupra acestei situații s-a pronunțat cu luciditate, în 1943, D. Caracostea: „Dacă ar fi aparținut păturii noastre de mijloc și ar fi scris în românește, judecata criticii n-ar fi șovăit: am fi recunoscut cu toții că, lăsând la o parte trei, patru poeți ai vremii, nivelul operei ei nu e depășit de restul contemporanilor. Și, în orice caz, ar sta în fruntea scriitoarelor române din generația ei”. După Război, după ocuparea României de către sovieticii și impunerea așa zisului comunism, numele Carmen Sylva a fost interzis, la fel și orice referire la opera și activitatea sa în slujba culturii române. Iar ca seria in Justițiilor să se întregescă, fondul de documente Carmen Sylva, aflat la fosta Bibliotecă Centrală Universitară, a fost incendiat, împreună cu alte comori spirituale în decembrie '89, nu se știe de cine și în ce scop.

Era de așteptat deci o reparație morală, fie și după atâta timp. Cultura națională îi datorează mult reginei Elisabeta, iar literatura nu o poate ignora pe scriitoarea Carmen Sylva. După zece ani de la prăbușirea regimului totalitar, iată că Editura Eminescu s-a încumetat să tipărească o ediție de *Versuri alese* semnate Carmen Sylva. Atâta doar că un posibil act de cultură a devenit un eșec editorial. Scuze vor exista întotdeauna, aici notez faptele. Curiozitatea și bucuria de a vedea, în sfârșit tipărită o parte din opera lui Carmen Sylva s-au transformat în neplăcerea cu care se parcurge o ediție întocmită amatoristic și, la urma urmelor, iresponsabil.

Nu este admisibil ca o editură apreciată, un redactor cunoscut și, nu în ultimul rând, un director experimentat să gireze așa ceva. Ar fi trebuit, după mai bine de o jumătate de secol de tăcere, să fie întocmită o ediție neapărat bilingvă pentru a se constata o dată pentru totdeauna, care sunt valențele estetice ale originalului și care ale traducerilor. Și ar mai fi trebuit să se apeleze la un cercetător profesionist, capabil să nu se contrazică de la Prefață la Cronologie, să aibă o exprimare clară, să nu facă afirmații nedemonstrate, să folosească un minim de aparat critic (adică să menționeze datele de apariție, în volum sau în reviste, a poeziilor alese), iar criteriile antologiei să fie vizibile. Or, domnul Gabriel Badea-Păun nu s-a dovedit posesorul unor

asemenea calități absolut obligatorii.

Cum se prezintă totuși sub emblema Editurii Eminescu poezia lui Carmen Sylva?

Dintr-o producție lirică bogată, cele mai multe piese sunt traduse de George Coșbuc și Adrian Maniu. Alături de ele se află și poezii transpuse în românește de Șt. O. Iosif, M. Sadoveanu, A. Toma, precum și de aproape uitații Ilie Ighel Deleanu și Elena Poenaru. Nimic din traduceri realizate de Duiliu Zamfirescu, Tzigara-Samurcaș. N-ar fi fost lipsit de interes măcar un fragment din *Vârful cu Dor*, în viziunea lui Eminescu.

Carmen Sylva se înfățișează acum ca un autor în exclusivitate romantic, starea de suflet, temele abordate fiind specifice curentului dominant în secolul trecut. A abordat poemul amplu, de nuanță filosofică (*Iehovah* tratează original motivul Jidovului rățacitor, Cain impresionează prin patetismul revoltei, Moise prin încordarea dramatică, *Vadul Doamnei* prin tonul nealterat al legendei, iar *Ruxandra*

prin ritmul narațiunii versificate) dar și meditația asupra condiției sale de regină femeie, mamă și poetă. Poemul *Furtuna*, tradus de G. Coșbuc este elocvent: „N-am unde prin lume al meu cântec să-l port./ Prea strâmt mi-e spre stele și al norilor cort -/ Vreau loc de alergare!/ Prea fără putere al sferelor cânt./ Și abia mormăiește sărmanul pământ -/ Vreau vuiet mai mare!/ Se mișcă și soarele - a silă pe sus./ Și-i leneș pământul cum nu e de spus - / Voi face să sune!/ Iar luna adoarme pe drumu-i ceresc./ De leneșe stelele abia mai clipește./ S-alerge nebune!” Se reșin, emoționând încă, poezii precum *Regina*, *Rălăcire*, *Vanitas* și mai ales *Nu vă temeți*, *Rugămintele*, *La sânul mamei*, *Odrasle Dumnezeiești*, compuse la moartea singurului copil, eveniment ce a marcat grav viața lui Carmen Sylva. Iată câteva strofe, în traducerea ușor de recunoscut a lui Șt. O. Iosif. Ele respiră calm, resemnare și credință în mângâierea prin artă: „Apune soarele aprinzând/ Fereastra la castel./ Unde Regina stă visând/ Cu ochii duși la el.” „Străin și mort castelul ce-i!/ N-am parte de copii!/ Dus în război e soțul meu -/ Și i trist stingher să fii!»// Ci iat'un glas venit din cer/ Și ca un freamăt viu -/ Un sul de raze străbătu/ Iatacu ei pustiu.//... Smeriți în fața lui stând, păreau/ A ști în gândul lor/ Că acest chip sfânt l-a sărutat/ Un zeu nemuritor.// Și razele o urmăreau/ Chiar și-n iatacul ei./ Și-o sărutau și-o învăluiau/ În straie de scânteii.// Iar dacă tot n-a strânge-n veci/ Regina prunc la sân -/ Ea poartă-n suflet foc ceresc./ Pe buze viers divin.”

Deosebit mi se pare, pentru ceea ce rezistă în modernitate dintr-o lirică evident datoare epocii, fără îndrăzneli sau inovații șocante, talentul descriptiv al autoarei. El se manifestă atât în poemele de largă inspirație (mai ales *Iehovah* sau *Corbii*, ambele traduse de G. Coșbuc) cât și în piese ce s-ar înscrie în parnasianism, deși nu cred că acesta îi era cunoscut. Rămân în memoria cititorului de astăzi pânze schițate cu mână sigură, ajutate decisiv de arta rafinatului Adrian Maniu. Întorcerea din Siberia, *Corabia neagră*, *Frunze veștede*, *Începătii*, *Meșterul mozaicurilor* se detașează din context, fiind demne să pătrundă și în posibile antologii ale litericii românești. Iată, spre exemplificare sonetul *Meșterul mozaicurilor*: „Veneția visează - doar San Marco veghează;/ Amurgul, aurul comorilor veșmântă./ În frumusețe neîntrecută se avântă/ O rază, care-n tremur scânteiază.// Pe fruntea lui Iisus se-nvolburează./ Pe lespezi colorate licurește frântă./ În strane poleite, și în bolta unde cântă/ A vremii slavă, îngercască pază.// Prin râvnă cuvioasă din chilie./ Călugărul din cioburi migălos tăiate. Alcătui iconane dempodobită măiestrie.// Îi albiră pletele, privirea îi ajunsese încețată/ Ce-i pasă - a trudit numai pentru vecie./ Și truda împlinită are-n cer răsplată.”

Prin asemenea versuri, deloc puține în această antologie (repet: din păcate rău alcătuită) Carmen Sylva revine în literatura de unde fusese izgonită în mod absurd. Dreptatea se face adesea târziu, dar irevocabil.

SCRIITORII ȘI INDUSTRIA CULTURII

de MIRCEA CONSTANTINESCU

Cunoașteam încă de la finele anilor '60 că Theodor W. Adorno vituperază, sardonice și demolator, împotriva culturii de masă, numită îndecobște industrie culturală. Recenta traducere română (*Minima moralia*, Univers, 1999) îmi reconfirmă „cazul” Adorno. Scrise în exil, între 1944-1947, eseurile sale incită și astăzi la reflecție; te poți război cu ideile lui Adorno, însă nu le poți neglija, nici ocoli. Cel care înțelege cultura ca pe o „participare la artă și filosofie” nu poate decât să deplângă „prefacerea civilizației în analfabetism” și instaurarea culturii de masă „ca o consecință a dominației întreprinderii monstruoase asupra întregii noastre vieți”. Adorno crede că în cultura de masă „sunt reciproc înlănțuite” progresul și barbaria, ceea ce face ca „într-o lume unde cărțile nu mai arată demult a cărți, sunt cărți doar acelea care nu mai sunt”. În consecință, el visează la și vizează o „societate vindecată de anarhia producției de mărfuri”. Observând cum „clienților societății masificate nu le poate scăpa nimic”, filosoful explică panicat că „fiecare program trebuie consumat până la capăt, fiecare best seller citit, fiecare film vizionat în plin succes... Masa a ceea ce se consumă fără discernământ atinge proporții neliniștitoare. Ea te împiedică să te orientezi și, la fel cum într-un

supermagazin monstruos cauji un ghid, populația, înghesuită între oferte, îl așteaptă pe al ei” astfel că „importanța naivă și mincinoasă acordată produselor culturale de către industria culturală oficială adaugă noi cărămizi la zidul ce izolează cunoașterea de brutalitatea economiei”. Asta și pentru că „monstruosul aparat destinat să producă divertisment se menține în

viață, ba chiar se umflă tot mai mult de la o zi la alta” ceea ce face ca indivizii „care cedează ca drogați... pentru a evada în masă în divertisment” să reprezinte în fond „recruții noilor migrații ale popoarelor”. Fiindcă, observă Adorno, în cazul când „intenționezi să suturezi sistemul industriei culturale în marca perspectivă a istoriei universale, va trebui atunci să-ți definești ca „exploatare sistematică a rupturii seculare între oameni și cultura lor”. Rezultatul? „Societatea lor de masă n-a produs în primul rând gunoaie pentru clienți, ci i-a produs pe clienții înșiși, lihnii după cinema, după radio, după reviste”. Strategia industriei culturale (confundată ulterior cu show business și stars-system) rezidă în aceea că „se adaptează la reacțiile clienților ei” știind să le stimuleze prin faptul că se comportă „ca și cum ar fi ca înșiși unul dintre clienți”. Dacă este (și a fost!) amendabilă radicalitatea demersului lui Adorno, inspirat de opoziția (aristocratică) dintre CULTURĂ și cultură, filosoful sesizează corect anumite grade și ritmuri ale degradării culturii în ipostaza ei masificată; sunt degradări ale limbajului, ale formelor dar și ale receptării; încât te poți întreba ce ar fi scris azi, la cumpăna dintre milenii, când explozia multimedia a forjat adânc în conștiința/comportamentul oamenilor, creatori și receptori.

Ce au a face scriitorii (de cărți, de piese, de scenarii...) într-o societate masificată? Sub un regim autoritar, de dreapta sau de stânga, șansele de a-și exprima deschis punctele de vedere sunt extrem de reduse, iar în unele situații - nule. În regimurile democratice-liberale, aceste șanse pot atinge cota maximă. Concluzia silogismului improvizat: ei trebuie să prefere și să se bucare de regimurile liberale. Stau într-adevăr astfel lucrurile? Se bucură ei de comoditățile de opinie livrate de societățile liberale? Cu adevărat - da. Depinde însă de ceva esențial pentru ea „bucuria” respectivă să fie autentică și deplină: ce seriu înțelegem; deoarece libertatea exprimării opiniei nu conduce automat la identitatea dintre opinia liber

exprimată și... comanda socială. Cum comandă socială?! vor izbucni partizanii pudibonzi ai liberalismului. Exact așa. Fiindcă regimurile autoritare pretind ca artele să le fie aservite ca instrumente propagandistice, strategie în virtutea căreia își fabrică o anumită comandă socială. Fiindcă regimurile liberale pretind ca artele să le servescă obedient industria divertismentului, să le umple satisfacător Marea Vacanță, își fabrică și ele o comandă socială. Cenzura politică a produselor culturale este înlocuită cu cenzura economică. (Nu e locul să detaliez circumstanțele agravante sau atenuante și nici să radiografiez rafinamentul și subtilitatea sub care se deghizează, uneori, cele două serii de cenzuri).

În regimurile totalitare, la limită, scriitorii își pot refuza audiența lucrând pentru sertar; nu comentez aici contradicția în termeni, spun doar

cuvânt, se supun... comenzilor sociale.

Scriitorii români, azi, conviețuiesc într-un regim democratic. Forța economică precară a țării împiedică pe guvernanți să se alinieze la și să-și asume o industrie a culturii tipică regimurilor liberale. Așa se face că, aidoma multor cetățeni, și scriitorii o duc mai rău decât înainte. Fiindcă o bună parte dintre ei s-au amestecat - cu rezultate discutabile, însă asta-i o altă problemă - în rudimentele unei industrii culturale; faptul că unii practică gazetăria, din vocație ori numai pentru a se întreține, atât în presa scrisă cât și în cea audiovizuală, nu face decât să întărească „regula”: deoarece ei lucrează în și pentru efemer, pentru materia cea mai perisabilă a industriei culturale: industria știrilor/ comentariilor cotidiene. O minoritate, convertită la idolatrizarea în actu a economiei de piață, se căznește - de la înălțimea unui convenabil etaj economic - să împace mercantilismul și politicianismul cu non-finalitatea și idealismul creației. Restul - își păstrează nealterată utopia, riscând, totodată, să capoteze în calitate de supraviețuitori. Firește, ei pot renunța la scris. Problema este dacă țara își poate permite să renunțe la ei.

Deocamdată, țara pare dispusă să renunțe la ea înșiși... astfel că problema celor o mie de scriitori devine futilă și, statistic, perfect neinteresantă. Este imperios să scufund creația în craterul devorant al statisticii? Sigur că este, atâta numai că nu-mi aparține gestul. Pentru că, măsura în care operele sunt echivalate mărfurilor, adică bunurilor de (larg) consum, este infantil să te mai miri de ceva. Iar dacă nu sunt echivalate - e de mirare că mai apar, pe-acolo, pe-aici...

Desigur că, anterior, am schematizat situațiile, nu din intenții didactice, dar pentru a fi mai explicit. Întotdeauna realitatea socială e mult mai fecundă. Se poate exemplifica în ambele direcții cu folos. Respectiv, pot indica reușite sociale (dar și estetice?...) în cele două situații de apreciere a statutului creatorilor. Balcanici, cum ne cred unii, ar trebui, la rândul-mi, să-i numesc pe respectivii descurcăriți.

Cutremurat de opresivitatea standardelor masificării, Adorno nu descoperă în condiția autorilor decât alienare; revolta sa vizează în primul rând opera, iar aceasta nu poate fi decât marfă, obiect vulgar de schimb, integrat perfect economiei de piață. Cultura de masă e un ansamblu de produse destinate Marii Vacanțe. Cultura clasică nu era. Problema este: toți scriitorii neangajați în cultura de masă sunt sortiți dispariției? Ce trădează ei și ce păstrează nealterat (nealienat) dacă încearcă - cu rezultate mai mult sau mai puțin discutabile - să se amestece printre și chiar să se identifice cu „creatorii” obișnuși ai culturii de masă? O posibilă soluție întrezărește în cuvintele aceluiași Adorno: „... Rațiunea nu poate rezista decât în disperare și exces; e nevoie de absurd pentru a nu cădea victimă nebuniei obiective. Se recomandă să procedezi ca iepurii noștri; când pornește glonțul, fă-o pe nebunul și prefă-te mort, vino-ți apoi în fire și, dacă mai poți sufla, șterge-o”. Hm, dacă mai poți sufla.

Așa se face că, aidoma multor cetățeni, și scriitorii o duc mai rău decât înainte. Fiindcă o bună parte dintre ei s-au amestecat - cu rezultate discutabile, însă asta-i o altă problemă - în rudimentele unei industrii culturale; faptul că unii practică gazetăria, din vocație ori numai pentru a se întreține, atât în presa scrisă cât și în cea audiovizuală, nu face decât să întărească „regula”: deoarece ei lucrează în și pentru efemer, pentru materia cea mai perisabilă a industriei culturale: industria știrilor/ comentariilor cotidiene.

că aceștia își trădează statutul nemaleprezentând decât tipul autorilor de memorii, jurnale chiar și atunci când elaborează versuri, proză, piese, eseuri. În schimb, refuzul obstinat al aservirii scrisului industriei culturii conduce, în regimurile liberale, la o aproape aceeași condiție de evasianonimat; spun aproape, întrucât autorilor, de astă dată, nu li se interzice publicarea ca atare, ei putând să-și autofinanțeze scrisul sau să-și găsească sponsori/mecena; sistemul propagandistic-publicitar, totuși, nu le mai este la-ndemână, ca în cazul confrăților dedulciți la supușenie și la transformarea fățișă a „mărfii” lor în marfă, în simplu și efemer și popular obiect de consum; de unde și o condiție destul de apropiată de aceea a autorilor literaturii de sertar sau a semnatarilor unor samizdaturi.

A-și imagina careva că ar putea trăi doar scriind, în ambele tipuri societate, este echivalent cu o eroare crasă; evident, nu mă refer acum la cei perfect integrați industriei culturale (literați, dar și muzicieni, desenatori, pictori) și care, în câteva din țările lumii, ajung milionari: operele lor, teleologic vorbind, sunt oricum destinate numai să ocupe timpul liber, să satisfacă Marea Vacanță. Dar dacă, economic privind, scriitorii din ambele ipostaze se regăsesc într-o comună și deplorabilă suferință, e de remarcă că, măcar, trăitorii într-un regim liberal își pot vedea, când și când, operele tipărite și nu vor avea pentru ce să tremure că vor fi urmăriți, ca persoane civile, de niscăva poliții secrete. Este, totuși, acesta un câștig? În ordinea strict lumescă, fără îndoială că da. Însă în ordinea esteticului, mai exact, a difuzării, receptării și comentării - nu. Marginalizarea economică amprentează, treptat și irevocabil, creația însăși. Obligația îndeplinirii unor munci diverse pentru supraviețuire alinază creatorul și îl transformă într-un duplicitar demn de milă (atunci când unele naturi mai debile nu cad de-a dreptul în capcana unei schizofrenii paranoide). Cei mai mulți autori fac concesii; în ambele tipuri de regimuri fac concesii; într-un

pan m. vizirescu:

„AM PEREGRINAT UN AN DE ZILE PRIN SATE, PE LA RUDE, PE LA ȚĂRANI, CA SĂ DISPAR DIN EPOCA ACEEA“ (I)

Marina Spalac: Domnule Vizirescu, dumneavoastră ați trăit aproape un secol, valorăți un secol.

Pan M. Vizirescu: Omul secolului.

M.S.: Din el ați lipsit fizic, 23 de ani. Când v-ați întors după 23 de ani, ce vi s-a părut că s-a schimbat?

P.V.: Totul!. Nu mai recunoșteam nimic. Era ca și cum aș fi trăit în alta viață. Eu eram la Slatina. Am stat ascuns, dar cum cuvântul asta este folosit și de delincvenții adevărați, eu îi zic „exilul meu de taină“. Așa numesc această epocă în care am fost izolat de lume.

M.S.: De fapt, pentru ce ați fost dumneavoastră condamnat la închisoare?

P.V.: Am fost condamnat de Tribunalul Poporului la muncă silnică pe viață.

M.S.: În ce an?

P.V.: 1944. Iunie. Condamnat de acest tribunal al Poporului, primul înființat de comuniști în România, după model rusesc, însă ilegal. Au fost două procese, atunci. Unul al generalilor care au luptat contra comunismului și altul al ziaristilor, în număr de paisprezece. Începând cu Stelian Popescu, cu Nichifor Crainic, cu Pamfil Șecaru, cu Ilie Radulescu, Grigore Manoilescu, Radu Gyr, în sfârșit, am fost paisprezece.

M.S.: Ați participat la proces sau s-a desfășurat în lipsa dumneavoastră?

P.V.: În lipsa mea; eu, când au venit comuniștii la putere, lucram la Radio, ca subdirector al Radiojurnalului și chiar noi am recepționat mesajul de trădare, așa numesc eu momentul acela.

M.S.: 23 august 1944?

P.V.: Da, 23 august 1944. Mesajul regelui. Eram chiar acolo, în cabinetul meu, împreună cu Eugen Boureanu (tatăl lui Radu Boureanu) și cu Radu Vasilescu, care era reporter pentru fotbal. Când ne-am pomenit cu mesajul Regelui, prin surpriză. Când am auzit...

M.S.: De fapt, cum s-a transmis mesajul? L-a adus cineva?

P.V.: Nu. S-a dat întâi semnalul. Directorul general a spus: „Atențiune, atențiune, ascultați, la postul de radio se va transmite un mesaj de mare importanță pentru destinul țării“. Aveam difuzoare, microfoane în cameră. Am încremenit toți de spaimă pentru că știam ce ne așteaptă.

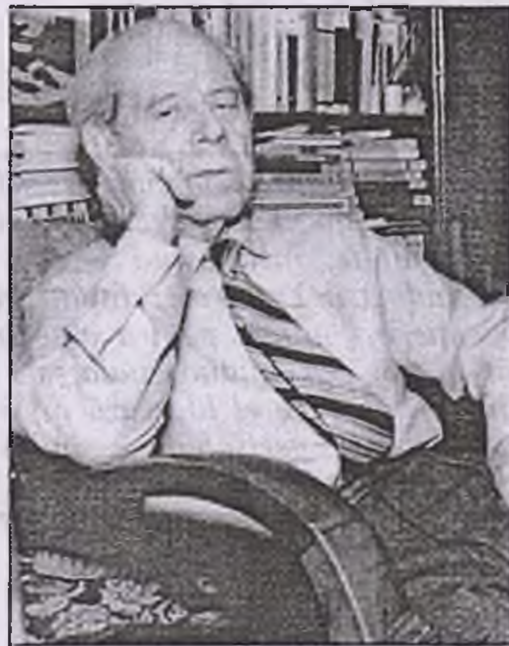
M.S.: Cine a făcut atenționarea?

P.V.: Direcția generală. Directorul general, acolo, Lulu Ionescu se numea.

M.S.: Alexandru Ionescu.

P.V.: În sfârșit, după câțiva timp, ne cheamă

pe toți în cabinetul lui. Știți unde era sediul. Spunc: „În noaptea asta nu pleacă nimeni.

Stăm pentru că se vor transmite multe mesaje și informații“. Și atunci eu am spus: Domnule Director General, din seara asta eu nu mai fac parte din Societatea de Radio. Vă rog să mă considerați demisionat. Nu vreau să slujesc un stat trădător“. Asta a fost cuvântul meu și îl mențin pentru că așa a fost. Altul era destinul țării noastre dacă nu capitula fără condiții în fața acestor barbari de ruși.

M.S.: Regele susține că nu era altă soluție.

P.V.: Asta este teza lor. Pentru că ei au fost toți trădători. Și șefii partidelor politice. Li s-a dictat din Occident. Occidentul avea interes să ieșim noi din război și să rămână Germania descoperită, cum a și fost de altfel. Pentru că dacă venea cu arma secretă atunci se termina cu Rusia, definitiv.

M.S.: Ei lucrau la bomba atomică.

P.V.: Da, la bomba atomică. Dar în sfârșit, lucrurile au trecut. Cei care au supraviețuit ca vai de ei, cei care au murit au scăpat mai repede, prin pușcării, prin acte de teroare, știți. Nu am luat contact cu această lume. Dumneavoastră ați fost martoră.

M.S.: Când v-ați ascuns?

P.V.: M-am retras, după ce a fost arestat Mareșalul Antonescu, pentru că el era pentru noi omul de nădejde al țării, nu ceilalți. După ce a fost arestat, am stat câteva zile în comuna Bolintin, se află aici, lângă București. Am stat ca vai de lume, găzduit de țărani, am venit la

București și pe urmă am plecat la Slatina. Mai aveam doi frați. Unul era avocat și altul era student la drept. Trebuia să-și dea și el licența. Am plecat la Slatina fiind sigur că dacă pun mâna pe mine s-a terminat. Știam ce mă așteaptă, pentru că eu scrisesem la reviste, naționaliste, anticomuniste. Asta a fost activitatea mea. Ca și Cezar Petrescu. Dar el nu a fost în lotul nostru. Ca și alți scriitori de dreapta. Era lupta între dreapta și stânga. Noi eram de dreapta.

M.S.: La ce reviste scriați?

P.V.: Scriam la „Universul“, care era cel mai mare ziar. La „Calendarul“, ziar zilnic al lui Nichifor Crainic, ziar de dreapta. Uneori scriam și la „Curentul“. Am avut revista noastră, a tineretului, se numea „Sfarmă-piatră“. O revistă naționalista.

M.S.: Legionară.

P.V.: Nu, nu erau legionare. Sunt informații false. Bunăoară, despre Vintilă Horia au spus că a fost legionar pentru că a scris la „Sfarmă-Piatră“. Acolo am scris toți, fără să fim legionari. Nici un legionar n-a scris la „Sfarmă-Piatră“. Nu că i-am fi urit. Nu-i uram, pentru că domnul lor era un domn pentru salvarea patriei noastre. Dar nu ne potriveam temperamental, să fac parte dintr-o asemenea organizație, să mi se dea ordin ce să fac. Asta n-am acceptat niciodată în viață. M-am retras la Slatina. Am peregrinat un an de zile prin sate, pe la rude, pe la țărani, ca să dispar din epoca aceea. Și pe urmă nemaivăd unde să mă duc, am venit în familie, la Slatina. Am stat acolo, până am împlinit 23 de ani de la dispariție sub paza lui Dumnezeu, și a Maicii Domnului, și a lui Iisus Cristos, care m-au ocrotit cu puterea lor, căci simțeam mâna divină deasupra capului meu, că mă apără.

M.S.: Domnule Vizirescu, când v-ați retras din viața socială, la 23 august 1944 erați o personalitate cunoscută, dacă faceați parte din conducerea Societății de Radio și colaborașteți la multe reviste culturale.

P.V.: Sigur că da.

M.S.: Cum vi s-a părut viața culturală când ați revenit, față de ce cunoșteți înainte?

P.V. (râde): Cum să mi se pară. Ceva spurcat, dușmănos, un produs al terorismului. Nu mai avea nici-o legătură cu destinul și cu sufletul neamului nostru românesc. Era de groază.

M.S.: Dar referitor la personalitățile care scriau și apăreau în public care vi se părea că era diferența?

P.V.: Enormă. Pentru că eu eram deprins cu marile personalități de dinainte de război: Octavian Goga, Nicolae Iorga, Rădulescu-Motru, filozoful Ion Petrovici, care într-o vreme a fost și Președintele Consiliului de Administrație la Radio, Dragoș Protopopescu, bun prieten al meu ș.a. Dacă vrei să facem odată o emisiune despre el, aș fi foarte bucuros. Nichifor Crainic. Colaborasem la Bilete de papagal al lui Argezi. Ieșisem deasupra. În generația mea am fost printre primii care au vorbit la Radio, prin '31 sau '32, nu-mi mai aduc bine aminte.

M.S.: Imediat sau la puțin timp după ce

se inaugurează postul de radio.

P.V.: Da, am fost printre primii din generația mea și am vorbit la „Ora națiunii“, unde vorbeau numai personalitățile. Dar așa s-a întâmplat. S-a întâmplat că am început să colaborez la „Gândirea“. Era visul meu.

M.S.: Cine mai colabora atunci la „Gândirea“?

P.V.: A, păi la „Gândirea“ erau Blaga, Ion Pillat, doctorul Vasile Voiculescu.

M.S.: Vasile Voiculescu lucra și el la Radio.

P.V.: Da, era la partea culturală. Mai scriau Dragoș Protopopescu, Bazil Munteanu, Cezar Petrescu. O serie întreagă de personalități. Floarea literaturii de atunci și în poezie, și în critică și în filozofie. Celelalte reviste erau neglijabile pe lângă „Gândirea“, care întemeia cultura nouă în literatura noastră bazată pe principiile tradiționalismului. Pentru că asta era condiția unei culturi adevărate: să mențină structurile de viață spirituală ale unui popor: tradiția. Dar nu o tradiție sclerozată, închilozată, ci o tradiție care să fie mereu înnoită, fără să se altereze valorile ei spirituale. Așa a însemnat „Gândirea“. Principiile de la care a plecat erau „pământ și cer românesc“. Pământul este spațiul geografic pe care-l avem unde sunt înfipte rădăcinile noastre seculare, pe cel mai vechi popor din zona asta și pe toate din întreaga Europă și, în același timp, pe arta existenței noastre fizice, care ne rănește, ne dă puterea de a trăi, și „cerul“ unde se află spiritualitatea, credința noastră în Dumnezeu, divinitatea, dumnezeirea noastră, bășchia noastră spirituală în care crede poporul român ortodox, unul dintre cele mai credincioase popoare. Nu știu ce a rămas după comunismul care a fost o teroare îngrozitoare. Așa era cultura pe care a întemeiat-o „Gândirea“ și puțini tineri scriau acolo. Scria și Ioan Botta care era un mare clasicist, o mare personalitate, un om de o cultură extraordinară, foarte bine echilibrat, filozof. A scris și Mircea Iliade, la început. Pe urmă s-a îndepărtat prin călătoria în India. Apoi s-a dus la Nae Ionescu, „Cuvântul“, devenind un discipol al lui Nae Ionescu. Între Nichifor Crainic și Nae Ionescu erau relații bune, totuși au colaborat amândoi la „Cuvântul“. Să vă spun ceva despre epoca?

M.S.: Da.

P.V.: Imediat după război și reînțregirea țării au apărut ziare noi. Se simțea nevoia unei presei care să răspundă idealului național ce fusese atins. Orice națiune are idealul său iar noi, mai mult decât oricare, aveam un ideal bine precizat și cu mare vechime și cu mitul lui Dumnezeu. Nu-mi vine să mai folosesc cuvântul mit, pentru că l-am auzit la televizor folosit împotriva lui Eminescu de niște... Cheamă diferiți intelectuali, care n-au nici-o răspundere, vorbesc despre Eminescu în batjocoră. Așa este un mit care trebuie dezbătut altădată. Altfel, să-l sugrumăm pe Eminescu, înseamnă să sugrumăm națiunea română. El este sufletul românesc. După primul Război Mondial, când înfiptuise idealul național, era un haos. Generația care realizase Unirea se destrămase, nu mai erau idealistii dinainte. S-au pus pe afaceri. Afaceri în colaborare cu străinii care erau mari specialiști. Poate că mă înșelați. Și deci societatea românească a căzut alt aspect. Și în criză de ideal tineretului

a găsit necesar să formuleze ideea că România este a românilor. Care nu era acceptată nici în Occident, iar la noi oamenii politici erau supuși și vânduți cum sunt și acuma. Tocmai aici revista „Gândirea“ are rolul ei, fiindcă a apărut ca o necesitate pentru unirea culturii în toate provinciile românești și cele noi reunite. Ceea ce a constituit un ideal al culturii noastre. Pe urmă tineretul a lansat mișcarea naționalistă ca să abată cursul ideilor comunistilor care veneau în bande din Rusia și se strecurau peste tot. Și-au făcut gazete. Gazeta „Dimineața“ era comunistă. Își ziceau social-democrate, dar erau comuniste. Spuneau: comunismul este o formă a umanitarismului. Sub acest aspect s-au lansat și s-au popularizat ideile. Nu direct comuniste. Mișcările naționaliste erau de mai multe tipuri. Era mișcarea lui A.C. Cuza.

M.S.: Legionară.

P.V.: Nu, n-a fost legionară. Începutul mișcărilor studențești a fost în 1922, la 10 decembrie. Un conflict între studenții Facultății de Medicină, care s-a generalizat și apoi a luat proporții la toată studențimea. Dintre profesori era A.C. Cuza, profesorul de la Iași, care era și poet. Romanța Deschide, deschide fereastra este compusă pe versurile lui. Era un om foarte inteligent. Nepotul domnitorului Cuza. El a purtat de grijă doamnei Cuza până a murit. Era binecunoscut ca antisemit. Imediat a intrat în rândul studenților și i-a luat sub protecția lui. Pentru care a primit diferite pedepse. Dar el nu s-a temut. A făcut gruparea „Apărarea națională“ care însemna o luptă pentru afirmarea românismului. Și așa a luat naștere această mișcare naționalistă. Altă mișcare naționalistă era a studențimii, care mergea înainte pe firul ei. Apoi a apărut mișcarea legionară. Din mișcarea studențească a apărut. Mai era Octavian Goga, era Iorga - care la un moment dat a stagnat cu ideile naționaliste. Era prea onorat prin străinătăți unde se ducea și i se impunea și lui. S-a certat cu A. C. Cuza. Ei fuseseră cei doi mari creatori ai ideii naționale și autorii răscoalei de la 1907. Pe urmă Iorga a revenit la ideile naționale. Am să vă spun pentru că este foarte frumoasă povestea: eu eram profesor la Liceul Militar de la Cernăuți, prin 1937. Domnul Iorga a făcut Congresul „Ligiilor culturale“, al cărei președinte era, unde a adunat crema intelectualității din România, la Iași. M-a invitat și pe mine, pentru că mă cunoștea, mă stima și mă plăcea. Să țin o comunicare, ceea ce pentru mine era un lucru de mare onoare, să vorbesc despre literatura noastră de atunci. Erau multe comunicări, ca la orice congres. Am acceptat și m-am dus. Sala Teatrului Național gema și când să intru în sală, în ușa cine credeți că era? Mâna dreaptă a lui Corneliu Codreanu: Ilie Gârneață. Un om cu barbă, era avocat. Și zic: Ce faci, bădăie Ilie aici? Noi asigurăm ordinea și siguranța Congresului. Deci se apropiaseră. M-am dus. Domnul Iorga a deschis Congresul. Dacă l-ați fi auzit, vă transforma imediat, intra înăuntrul dumneavoastră cu exploziile lui. Vă făcea alt om. A început să vorbească despre Iași, pentru că el era legat de Iași. „Iașul nu mai e românesc. E cu totul înstrăinat“. Deci a revenit la ideea inițială „și dacă nici Copoul nu mai e românesc“, fusese cartierul cărturarilor și al boierilor, acum era străin. „Dacă Iașul nu mai e românesc, mai bine îi dăm foc“. Acestea sunt cuvintele lui. Au apărut și în ziarele

timpului. Apoi mi-a dat mie cuvântul să vorbesc despre literatura vremii. O știam, eram profesor și scriitor, pentru mine era un lucru foarte plăcut. La un moment dat mă oprește. „Ia te rog să-mi spui cum se numește porcofononia, cine este porcofonionul?“ Știam că este vorba despre Arghezi. Dar eu îmi făcusem ucenicia la „Bilete de papagal“ și la Iorga. Dar la „Bilete de papagal“ scrisesem trei ani de zile și Arghezi se purtase foarte frumos cu mine și cu fratele meu. Și imediat, în sufletul meu, mi-am zis „Nu se face să-l denunț eu pe Arghezi. Mi-a fost maestru, eu i-am fost ucenic“. Și-am tăcut. „Porcofonionul este Tudor Arghezi, acesta este pornograful nostru“. Pe urmă mi-a dat cuvântul să continui, la urmă m-a îmbrățișat, mi-a adus salutări și m-a recomandat publicului ca pe un scriitor de valoare din generația tânără. Sunt amintiri care mă măgulesc. Vreau să spun că însemnasem ceva până la 23 august. Vreau să spun că-mi câștigasem o platformă care m-ar fi dus departe. Îmi luasem doctoratul în litere și filozofie.

M.S.: Cu cine ați susținut doctoratul?

P.V.: Cu Rădulescu-Motru. Pe vremea aceea era Președintele Academiei și decanul Facultății de Litere.

M.S.: Care era tema doctoratului?

P.V.: Poezia specificului național. Un subiect dezbătut pentru prima oară în literatura noastră și care i-a fermecat pe toți. Rădulescu-Motru a fost președintele comisiei (comisia a fost formată din Mihail Dragomirescu, profesorul meu de estetică, Caracostea, George Murnu, unul dintre cei mai culți oameni din România, să știți). Eu eram prieten cu el, ne vizitam. Eram uluit câte știa din cultura universală, începând cu Antichitatea și până la zi. Știa multe limbi străine. Era traducător. Nu se vorbește nimic acum despre el. Ca și cum n-ar fi existat. Deci, întreaga comisie de doctorat era formată din membri ai Academiei Române. Sala era plină, când mi-am susținut teza, căci eram cunoscut și atunci nu te puteai înscrie la doctorat, dacă nu erai o personalitate. Poate nu deplin formată, dar cu perspective. Pe simpla licență, nu te puteai înscrie la doctorat. Am luat „Magna cum laudae“, ceea ce pentru mine a fost o biruință, cu perspective de viitor pentru Universitate. Și a venit istoria și m-a desființat, gata, m-a înmormântat de viu, n-am mai existat. Toate aceste biruințe pe care le avusesem n-au mai însemnat nimic.

M.S.: Cât ați stat ascuns aveți legături cu literatura? Știați ce se publică? Primeați reviste? Vă aducea familia presa?

P.V.: Da, îmi aducea fratele meu ziarul. Tot „România liberă“ citeam. Cum îi zic eu. Și câte-o revistă „Gazeta literară“. Eram, eram la curent.

M.S.: Și cum vi se păreau oamenii care scriau în ele?

P.V.: Cum să mi se pară? Citeam câte puțin mi-era scârbă, pur și simplu. Nu puteam să împărtășesc nimic din ideile lor. Absolut nimic. Stăteam izolat, mai mult în podul casei. Era un pod ca un tunel, unde aveam niște paie pe care stăteam. Citeam și scriam. Am avut o viață intelectuală plăcută și foarte intensă.

dan emilian roșca

așa lăcrimat-a elegistul

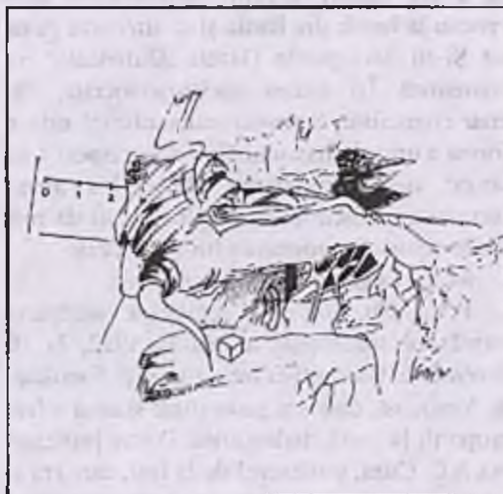
câți crini
ce de crini
dusu-s-au pe
sabaticul fluid

așa lacrima
pentru sine ca pentru toți
și pentru toți ca pentru sine
elegistul

(comentariu:) dar
bine că dusu-s-au
ducă-se
până la rămânere
până la rămânerea cea
în neofilire rămână deci
unde-i neofilirea
întru neofilirea noastră
să rămână
unde ofilire
nu-i

o ipoteză la ipotești

în piscina cu tizănă
naviga o credință

cu burta în sus

străbătând plantația
la un moment dat am întâlnit
o ipoteză cu sutien de cărăbuși
cu fustă bogată și bălaie

purta opinci cu scârț

o rămâi
ipoteză propice

mi-am zis apoi
zicându-i: zât
demone

eram bătrân
ca un sfârșit de primăvară

(ne)si(n)gur

dan emilian roșca nu eu ci
oglunditul într-o ceva
ce părea dimineață deși
încă stelele tremurau a
descoperit că locuia
într-o cameră enormă ce
era imaginată de alții
pe care el îi cunoscuse
la îndemnul câtorva
pe care chiar el îi descrisese
în niște momente de grație
lui și numai
lui coborâte din bune
și altfel de ceruri în
timp ce în stare
de veghe visa

Strigătul spaimei

... Nu mă schimbasesm deloc:

viața și-a tras strigătul spaimei
peste imperfecțiunile
orelor zilelor lunilor anilor

„Lumina luminează în întuneric
dar întunericul n-a biruit-o“

către veșnicia măștilor
moartea
trimite tot mai des
cohorte de îngeri

ca o naștere
fantoma viscolului sfânt...

Regrete

... Pleoapele tale ascundeau

rugul inchizițional al cerului
sufletul meu primea pedeapsa
celor patru vocale și trei consoane

numai fața taciturnă a cuțitului
regreta întotdeauna
fapta comisă...

ion rusu

Ritual (9)

... La marginea câmpiei
ai primit sărutul macilor
milioanele de boabe ale grâului
purtau chipul meu -

liniștea avea pe umeri
ceasurile amiezii...

Ritual (99)

... Acolo în dansul amețitor
stafiilor
trist și mizantrop
vântul sorbea roșeața
multelor mele identități

arareori
ploaia de lacrimi cădea oblic
precum umbra ta
din mine crescută...

POVESTEA VORBELOR: VLAH ȘI ROMÂN

de MARIANA PLOAE-HANGANU

bujor nedelcovici INSTINCTUL PRIMORDIAL

29 martie 1993

* Sunt ca o piatră. Un bolovan de granit care se mișcă printre cei care îl înconjure. Sunt incomod pentru ceilalți și pentru mine însumi. Mi-a lipsit „insolența spirituală și rafinată ce ascunde ignoranța pentru a lăsa la suprafață doar siguranța de sine. Între „être réel”, „être imaginaire, și „être authentique” le-am ales pe ultimele două și poate de aceea sunt ca o piatră încruntată și antipatică.

Ce amuzant este să nu te iei prea în serios și să încerci să te privești cu ochii altora.

* Abraham avea aproape o sută de ani când s-a născut fiul său Isaac. Sarah a spus: „Dumnezeu m-a făcut să râd și de aceea toți care așteaptă să râdă cu mine”. Au numit copilul Isaac, adică „cel care râde”.

31 martie 1993

* Invitat la „Ecoles parisiennes de Gestion” pentru o reuniune despre „Management intercultural”. Oameni din diverse domenii de activitate. Eu am vorbit despre țările din Est. Alături de mine era Ismail Kadare cu care am discutat îndelung. A expus situația din Albania și a spus că: „Spre deosebire de B. Nedelcovici, eu am publicat toate romanele mai întâi în țara mea și apoi în străinătate”.

Mi-am amintit de cuvântarea lui Dan Deșliu, în Consiliul Uniunii, care mi-a luat apărarea după apariția la Paris a romanului Al doilea mesager. „Ismail Kadare are dreptul să publice la Paris - a spus Dan Deșliu -, iar noi îl dam afară pe B. Nedelcovici în loc să fim mândri de el”. Este adevărat că eu nu publicasem romanul în țară și apăruse în Franța fără permisiunea cenzurii.

În stânga mea se afla vice-președintele concernului „Mc Donald’s” care a vorbit despre principiile economice ce stau la baza activității pe care o conduce: „În strategia noastră nu intră în calcul eșecul. Când am început o afacere avem toate studiile realizate și am luat toate măsurile pentru a avea un câștig asigurat”. Eliminarea eșecului din gândirea lui m-a consternat și speriat...

1 aprilie 1993

* Am cumpărat în colecția Pleiade: *Le monde comme volonté et comme représentation* de Schopenhauer. În librărie am cunoscut o tânără pe care am invitat-o să bem o cafea. Se numea Sarah. Când era copil, tatăl ei îi povestea legende din Vechiul Testament. De aceea i-a dat numele de Sarah. Se născuse în Bretania, a trăit la Berlin, apoi a venit la Paris. A avut

mult timp impresia că este evreică. Numai după mulți ani a aflat de la părinți că fusese botezată și era catolică.

Un „personaj” pe care poate îl voi folosi cândva într-un roman.

* Aproape în fiecare zi același gând: cum să înfrâng sclavul din mine care se manifestă prin teamă?

16 aprilie 1993

* Vinerea mare. Paștele ortodox...

Convorbire telefonică cu L.L. Vorbim despre un reportaj prezentat la TV privitor la cei 14.000 de ofițeri polonezi uciși de NKVD în pădurea Katyn. Discutăm apoi despre alt reportaj TV în care a fost prezentată revolta evreilor din Ghetoul de la Varșovia - 1940. „Poporul evreu este Dumnezeul meu, îmi spune ea. Eu nu am un alt Dumnezeu decât amintirea și suferința”.

Terminăm convorbirea telefonică...

Ce fericit aș fi să pot spune același lucru despre poporul meu. Simbolul unei comunități- Dumnezeu. Nici cei de unde am plecat nu mai au un sentiment divin al apartenenței. Identitatea colectivă ridicată la nivelul cel mai înalt: Sacrul.

20 aprilie 1993

* În noaptea de luni, 19 aprilie, ora 4,15, s-a născut Grégoire Dimitri.

A treia zi de Paști.

Am asistat la nașterea copilului, chiar dacă inițial nu aderasem la această „idee-participare”. Carmen a trecut prin momente dificile. Dureri acute! Am fost cu ea și împreună cu ea în acest efort de „aducere în lume și pentru lume” a celui care urma să se nască. Îi spuneam cum să se relaxeze în pauzele de contracții, o stropeam cu apă pe față. Imediat ce s-a născut mi-au dat copilul în brațe și eu l-am luat cu un gest pe care parcă îl știam de-o viață. L-am privit înmărmurit și am văzut că era normal. Avea toate degetele de la picioare, nu cum îi spusese medicul. Credința mea se dovedise adevărată. Am înțeles încă o dată că teza vieții ca hazard (sau cea evoluționistă) este falsă. Există o intercondiționare corporală, magică și cosmică. Femeile nasc cu precădere în zilele ce preced luna plină. Carmen a născut cu trei zile înainte de a fi lună plină. Pe 21 aprilie va fi solstițiul de vară. Un copil este un miracol și cine nu crede în miracol nu crede în nimic! Viața este cea mai puternică afirmare a instinctului primordial de continuitate, dar și a totalității ființei integrate în cosmos. Nimic nu e întâmplător și totul are un sens în aparentul haos și non-sens.

ROMANUL - ESEU

de SIMION BĂRBULESCU

După ce a debutat publicistic în 1995, și editorial cu romanul *Deriva* (Editura Fundației „Lucașfăru”), Lucian-Claudiu Amoran se prezintă acum cu un al doilea roman: *În gol* (apărut la Editura Albatros, 1999), pe care-l reținem sub proiect. Pe primul nu îl cunoaștem, dar cel de-al doilea îl recomandă pe autor ca pe un căutător al sensurilor existențiale și de experimentare a unor modalități expresive care să-l proiecteze pe cu totul alte coordonate prozastice decât cele atinse de generațiile anterioare... Descopăr în aceste aspirații o similitudine - pe o altă treaptă a spiralei dialectice - cu „noua generație” a deceniului patru, influențată de filosofia unor Rădulescu-Motru, cel care se ostenea întru alcătuirea catehismului unei noi spiritualități, de N. Iorga ce se revendica de la o filosofie a miturilor, de Vasile Pârvan - „un chinuit căutător de legi nouă”, întru cultivarea unor spirite superioare și - nu în ultimul rând - de un Nae Ionescu cel care - în cursurile lui ce se adresau tocmai celor ce formau „noua generație” - propunea experimentarea (=trăirea) unei aventuri existențiale, indiferent de rezultatele acesteia. Înrauriți de ideile filosofice ale acestora, câțiva tineri scriitori (dintre care reținem cu precădere numele lui Mircea Eliade - în cărțile (romanele) căruiă aceasta va experimenta trăirea unor aspecte existențiale inedite, al căror sens era orientat spre descoperirea unor căi de salvare (=mântuire) din marasmul cotidian, fără a exclude nici saltul în neant... Trăind chiar periculosamente atât răul (viciul), cât și binele (virtutea), el încerca a se elibera de amândouă, (o altă formă de katharsis). În cărțile sale - și îndeosebi în romane, respectiv: în *Isabel* și *apele diavolului*, dar și în *Maitrey*, eroul este însuși autorul, în postura de narator, care-și consemna direct trăirile într-un topos exotic, încercând o categorică diferențiere de proza anterioară...

* Ca și Mircea Eliade, tânărul Lucian-Claudiu Amoran, care împlinește în septembrie treizeci și doi ani - experimentează (în recentul roman: *În gol*) trăirea autentică - la un alt nivel al spiralei dialectice - cum am precizat mai sus - a raporturilor dintre existență și expresie, potrivit aceluiași precept programatic al „noii generații”, adică: nimic nu e adevărat în artă, dacă n-a fost exprimat și nimic nu poate fi exprimat, dacă n-a fost în prealabil trăit... (În paranteză, țin să arăt că și alți tineri creatori din generația sa, despre care am scris în *Lucașfăru*, se revendică de la același precept. Spre deosebire însă de cei mai mulți dintre reprezentanții „noii generații”, care pentru sugerarea maximei autenticități recurgeau la narativa la persoana întâi, Lucian-Claudiu Amoran, preferă perspectiva autorului omniscient, pentru a ne introduce încă din primele pagini ale romanului în problematica existențialistă a unui tânăr scriitor, Iulian Raicu, de fapt un alter-ego al acestuia... Iulian Raicu - ni se spune - trăiește drama „celor mai mulți dintre tinerii blazați de pe cuprinsul Terrei” - respectiv: lehamitea (corespondent al greței sartriene) de tot ceea ce realizează (sau nu realizează!) până atunci, neaflând nici un răspuns la chinuitoarea (obsedanta) întrebare: „DE CE?” Scrutându-și analitic trecutul, el constată cu spaimă că - până la declanșarea stării critice

- „nu fusese decât un scriitor mediocru”, fapt pentru care tot ceea ce dăduse la iveală până atunci n-ar fi meritat osteneala, jertfa... Ca să-și înăbușe această „stare de nemulțumire și neimpăcare cu sinele”, se aruncă în brațele beției, crezând că va găsi în hăutură „un medicament antisicic”, dar fără efect... Până într-o zi când va simți cu adevărat - ceea ce până atunci nu încercase niciodată - nevoia imperativă (pe care o recomandă și Rilke tinerilor scriitori) de a se reazăza la masa de scris. Este încercat - cu alte cuvinte - de

chemarea scrisului (id est: vocația). UN GLAS lăuntric îl îndeamnă stăruitor să scrie, să încerce să dea la iveală o CAPODOPERĂ, numai în acest mod putând să depășească starea critică de „harababură sufletească”. Conceperea unei asemenea cărți - crede el - îl va scoate din anonim, încununându-l cu lauri gloriei, nemaifiind ca cele anterioare destinată consumului, precum cele scrise de Sandra Brown, Danielle Steel sau Pavel Coruș... Această visată carte trebuia să fie una de creație adevărată „nu de defecație”, fundamentată pe valoare, recunoscută de către critici, merită a-l proiecta într-o altă stare de spirit la antipodul celei de lehamite, care-l stăpâna acum... Întâmplarea (acest deus ex machina al tragediei antice!) îi vine în ajutor, aflând că a devenit moștenitorul unei fabuloase averi prin „trecerea în neființă a unui unchi stabilit într-o țară latino-americană”. Este de-acum convins că va avea posibilitatea să-și depășească starea de criză în care se afla, prin evadarea din acest spațiu în care fusese claustrat de către spiritele rele și transferarea sa într-un alt topos, uitând de principiul horatian, conform căruiă degeaba schimbi locul, dacă nu-ți schimbi sufletul (printr-o naștere - a doua -, cum indica Iisus!)

* Din punct de vedere estetic, toate aceste investigații analitice ale eroului se înscriu în contextul a ceea ce poartă denumirea de roman-eseu, pandant al romanului jurnal, ilustrat de către Mircea Eliade, dar și de către alți reprezentanți ai acelei „tinere generații” la care l-am raportat pe Lucian-Claudiu Amoran a cărui carte prezintă afinități de structură și cu romanul, conceput ca jurnal liric, al lui Constantin Fântâneru (e vorba de Interior). Ca și în romanul acestuia din urmă, eroul e asaltat

de întrebări referitoare la modalitatea de a se afirma, adică de a descoperi „secretul prin care să ajungă a un mare scriitor” - întrevăzut prin descoperirea „unui demon nou, unul necăzut de nimeni”. Pentru eroul lui Lucian-Claudiu Amoran acest „demon nou” l-ar constitui experimentarea unui topos exotic (după exemplul lui Eliade din *Isabel*... sau *Maitrey*). Ca atare, în partea a doua a romanului, eroul evadează la Altégon de las Ensueños, America latină, în speranța că va afla condiții favorabile creației pentru realizarea Capodoperei mult visate. Aici, însă, conform relatării la persoana a treia, eroul cunoaște o tânără italiancă, pe nume Francesca - care nu-i oferă extazul erotic, precum *Maitrey* - și intră (se inițiază) totodată în tainele unei jaurii (=gașcă) alcătuită din dezabuzăți ce-și pierduseră „dreapta cărare”, fără să aibă de gând să ajungă „la vreo concluzie definitivă sau să descopere un adevăr în care să poată crede”. „Singura lor problemă era plictiseala aburrimento, fapt pentru care lăsau să treacă „pe lângă ei timpul, implacabil și inutil” descoperind după o lună de când venise aici că schimbarea topos-ului a fost un stimul înșelător... Neaflând nici limanul mântuitor a unei iubiri pustiitoare alături de Francesca, se întoarce la starea anterioară de la București aruncându-se în brațele beției și căutând stimulente în droguri (mala hierba), ajutat și de mediul jauriei, care - se convinge - „semăna cu găștile prin care-și pierduse vremea și el, pe când se afla în țară”, fascinandu-l cel mult „prin variațiuni mărunte, pe o temă monotonă”; un dintre aceste „variațiuni” era chiar pe tema menirii scriitorului, avansându-se ideea că pentru a scrie, trebuie să trăiești viața. Altfel spusem noi: câtă trăire, atâta expresie! Ca atare, eroul cărții, recurge la stimulii drogurilor pentru scrierea capodoperei, constatând că, în starea de inconștiență pe care i-o creau, izbutea să facă unele progrese în conceperea acesteia, neîntrezărind însă „bucuria simplă de trăi”. Consumarea drogului îi stimula imaginația, dar îi ruina existența, purtându-l în mod inexorabil spre un final tragic - altul decât cel al lui Manole, din *Legenda Mănăstirii Argeșului*, fiindcă el n-are revelația mântuitoare a jertfei... Revine astfel în conștiința sa întrebarea insidiosă: „DE CE?”, la care răspunsul că realizarea unei opere deosebite prin mijlocirea drogurilor n-are nici un sens „până unde se poate merge cu abjecția, pretextul creării unei opere de artă?” Și, la fel ca și Rascolnikov, acceptă eroarea că scriitorul poate face „orice”, ca să-și realizeze opera, că „totul îi este permis”. Ca atare, recurge cu și mai mare insistență la droguri, ca să-și poată desăvârși „capodopera”, în ciuda faptului căl conștient că avansează totodată în autodistrugerea fizică și psihică, fiind invadat și mai deosebit de lehamite „față de tot ce însemna jauria muchachos, Carillo Cenzi Altégon - America de Sud în general” (no topos!).

* Deznodământul nu poate fi altul decât cel pe care singur și-l alege: când capodopere (sic!) este încheiată, părăsește vila moștenită într-un Jaguar, cu care se prăbușește într-o prăpastie, unde atâră el, cât și manuscrisul „capodoperei” se vor mistui în flăcări izbucnite de la aprinderea benzinei...

Evocarea acestui experiment tragic al unui creator atras de magia înșelătoare a unor stimulente exterioare (precum drogurile sugerează - în forme de artă originale - că aceasta este calea de salvare (de mântuire) angoasele creației, de realizare a unei opere deosebite, neantul la care se ajunge, și pe care îl propagau unii dintre reprezentanții „noii generații”, nefiind generator de katharsis... aceasta constă, de fapt, alfelitatea romanului eseiu pe care ni-l propune spre meditație tânăr și talentatul scriitor Lucian-Claudiu Amoran despre care propunem inițierea unei discuții chiar în paginile revistei „Lucașfăru”.

A.S. PUȘKIN ÎN VIZIUNEA LUI DOSTOIEVSKI (II)

de GHEORGHE BARBĂ

În demersul nostru nu ne limităm doar la faimosul eseu din 1880, ci și la alte referiri și mărturii dostoievskiene exprimate cu diverse prilejuri pe parcursul a peste trei decenii. Toate laolaltă se constituie într-o viziune integratoare unitară, alcătuind, după opinia noastră, poate una din cele mai complete și mai sugestive imagini a ceea ce a însemnat Pușkin. Dostoievski nu recurge la comentizări, el comentează și își expune ideile în maniera și postura de scriitor, de creator, precizând nu o dată că vorbește „nu în calitate de critic literar”. De aceea și rândurile sale despre Pușkin sunt plastice, vii, pasional-voacatoare, impresionante.

În pragul debutului, preponderent devine contactul cu opera lui Pușkin, cunoscută de altfel încă din copilărie, și a lui Gogol, care se lasa cu autoritate în fruntea noului curent realist. În uimitor de bogatul florilegiu al leturilor din tinerețe (Homer, Corneille, Racine, Schiller, Goethe, Walter Scott, Hoffmann, Balzac, Gogol și mulți alții), primul loc îl ocupau Shakespeare și Pușkin, care au fost idoli lui Dostoievski până la sfârșitul vieții sale.

În conturarea profilului pușkinian, Dostoievski porneste de la celebra caracterizare pe care i-a făcut-o Gogol în 1834, când marele poet se afla în viață: „Pușkin este un fenomen de excepție și, poate, un fenomen unic al spiritului rusesc - a spus Gogol. A daugi la mine - și vizionar. Da, în apariția lui Pușkin, noi, rușii, vedem ceva profetic. Pușkin pare chiar de la începutul formării adevăratei noastre conștiințe de sine, ce abia se naștea în societatea noastră după un întreg secol de la forma lui Petru I”. Pușkin, deci, reprezintă

momentul de sinteză, saltul în sfera artei mari, dimensiunile universalității, cel care „ne-a dat - spune Dostoievski - aproape toate trunchieile artei”. El încheie o epocă și pune temelie unei alte epoci, care va căpăta numirea de „veacul de aur” al culturii și literaturii ruse. Este „primul poet artist în Rusia” - afirma Bielinski, „începutul tuturor căpăturilor” va spune mai târziu Maxim Gorki. Pentru Dostoievski pilda lui Pușkin constituia argumentul suprem de poezie și artă autentică în incisivă sa polemică cu critica neo-„utilitaristă” promovată de Cernășevski și Dobroliubov. „Utilitariștii”, cum îi numea Dostoievski, „se infurie pe orice operă literară și cea principală ei calitate este artisticitatea. De obicei, ei îl urasc pe Pușkin și numesc toate scrierile lui capricii, fandoseli, scamatorii și rituri, iar poeziile - zorzoane de album...”

„Paranteză fie spus, este interesant și curios, odată, că aproape în același spirit l-a tratat poet în zilele noastre dizidentul rus Abram Kertov - pseudonimul lui Andrei Sineavski, redat recent la Paris - în cartea sa *Plimbări în Pușkin*, apărută la Londra în 1975). „Este necrezut - îi scria Dostoievski lui Gheniev în acea perioadă - ce părere au ei despre literatură. Să scrieți pentru ei opera cea mai poetică și ei o să lase totul la o parte și să vă spună un singur loc, acela unde se află în creația scenei cu pedepșa corporală. Adevărul poetic este considerat o aberație. Nu cere decât copierea faptului real. Proza noastră se prezintă groaznic. Quakerism!” Dostoievski respingea categoric avalanșa literaturii mimetice, care căpătase o largă răspândire îndeosebi în deceniile 5 și 6 „veacului naturală”), militând cu ferocitate pentru un realism „în sensul cel mai înalt al cuvântului”, Pușkin servindu-i permanent ca criteriu de valoare de necontestat.

Cât de premoniționale sunt cele afirmate de Dostoievski cu privire la orientarea de atunci a revistei „Sovremennik”, orientare considerată de el dăunătoare pentru dezvoltarea liberă și neîngrădită a literaturii: „Să dorești, să convingi și să îndemni pe alții la activitate întru binele obștească - toate acestea sunt legale și utile în cel mai înalt grad. Dar să publici... directive, să ceri, să prescrii... este și greșit și inutil”. Dostoievski nu dezaproba doar

ingerințele „utilitariștilor”, a militanților radicali, dar și a cenzurii autorităților. În explicațiile la procesul Petrașevski (1849) el cu demnitate și deplină sinceritate și-a expus opinia că cenzura este „păgubitoare”, ea periclitând „însăși existența literaturii”, că „în condițiile impuse de actuala cenzură severă nu mai pot exista scriitorii precum Griboedov, Fonvizin și chiar Pușkin”. Întrucât „cenzorul de azi peste tot vede aluzie, totul suspectează”, că „într-o frază absolut naivă, de cea mai mare puritate, se presupune prezența unei idei criminale”. Romancierul opune „adeptilor artei didactice” creația pușkiniană, ca model de artă, declarând cu incandescența temperamentalului său pasional: „Pușkin a fost stindardul meu, farul meu, înălțarea mea!... Pușkin este acum totul... Noi am ajuns la problemele contemporane trecând tot prin Pușkin... el a fost începutul a tot ceea ce avem acum... Pușkin este stindardul, punctul care-i unește pe toți cei însetați de cultură și progres. Pentru că el este cel mai artistic dintre toți poeții noștri, deci, cel mai simplu, cel mai fermecător, cel mai înțeles. Toată prin asta este un poet național, pentru că este înțeles de toți”.

Se știe că Pușkin era de timpuriu pe deplin conștient de harul ce i-a fost dat și pe care cu o rară tenacitate l-a cultivat cu credința în menirea ce-o avea de împlinit. Cu multă migală își elabora operele, cizelându-le și ducându-le până la cea mai perfectă formă de limpezire și accesibilitate. Într-o scrisoare către frațele său Mihail, trimisă din Semipalatinsk, la 31 mai 1858, Dostoievski îi scria: „Crede-mă că o poezie a lui Pușkin, ușoară, grațioasă, din câteva versuri, de aceea și pare scrisă pe

loc, fiindcă a fost îndelung elaborată și răscorectată de Pușkin. Acestea sunt fapte dovedite. Gogol a scris timp de opt ani *Suflete moarte*. Tot ce a scris dintr-o dată a fost necopt. Se spune că Shakespeare nu avea corecturi în manuscrise. De aceea și are atâtea monstruoziități și atâtea lipsă de gust, iar dacă ar fi lucrat ar fi fost mai bine”.

Dostoievski era încredințat că numai prin arta autentică adevărul se dezvăluie clar, accesibil. În *Caietul de însemnări* (pe 1876-1877) el notează că mulțimea disprețuiește ceea ce este clar și accesibil, „spre deosebire de ceea ce este împopoțonat și neclar”, semn pentru cei snobi că „trebuie să fie ceva profund”. Scriitorul își ilustrează ideea referindu-se la nuvela *Dama de pică* - „culmea perfecțiunii artistice” - ce a apărut aproape concomitent cu *Povestirile din Caucaz* de Marlinski și când „foarte puțini oameni și-au dat seama de superioritatea marii opere de artă a lui Pușkin, majoritatea preferând, mai mult ca sigur, pe Marlinski”. Dostoievski deseori apelează la nuvela *Dama de pică*, ce îi oferă prilejul de a emite propriile judecăți cu privire la semnificația apariției unui nou tip de personaj, cu privire la conceptul de realism sau funcțiile și factura fantasticului în literatură. Herman, după cuvintele lui Dostoievski, este „o figură colosală, un tip neobișnuit din perioada petersburgheză”. Acest ins de origine incertă „are profilul lui Napoleon și sufletul lui Mefistofel”. Relevarea esenței acestui protagonist Pușkin o face cu o măiestrie uimitoare în mânăirea fantasticului, pe care Dostoievski o admira la modul superlativ, văzând în *Dama de pică* „culmea artei fantastice”. Dar ținea să precizeze că „fantasticul în artă are limitele și regulile lui. Fantasticul trebuie să se atingă cu realul într-o măsură atât de mare, încât dumneavoastră trebuie aproape să-l credeți... Aceasta este într-adevăr artă!”.

Dostoievski și-a definit propria-i proză drept „realism fantastic”. Cred că din cele relatate mai sus se deduce că nuvela *Dama de pică*, după care la doi-trei ani i-a urmat „povestirile petersburgheze” gogoliene (*Nevski prospekt*, *Portretul*, *Însemnările unui nebun*, *Nasul* ș.a.) au netezit calea atât de prolifică „a realismului fantastic” dostoievskian. Autorul tulburătoarelor romane scotea în evidență acel filon original distinct pe care scriitorii ruși îl aduceau în universul literelor din spațiul european și al lumii. El deslușea acel specific al procesului artistico-literar rus ce-l deosebea atât de naturalismul lui Zola cât și de realismul socio-determinist balzacian. În *Caietul de însemnări* (1876-1877) el își nota laconic: „Realității nu au dreptate... Adevărul nu rezidă exclusiv din realism... Numai din adevărul vieții (adevăr după părerea lui Zola) nu se poate extrage nici o idee... Figura lui Herman este realism (cu toate că la prima vedere nimic nu poate fi mai fantastic), și nu Balzac. Grandet este o figură fără nici o semnificație”.

Ără a putea spune că stagiunea 1998-1999 fine-a răsfățat cu cine știe câte evenimente teatrale, trebuie să recunoaștem, totuși, că spre sfârșitul acesteia au avut loc și câteva creații scenice de seamă: *Slugă la doi stăpâni* de Carlo Goldoni, regia: Vlad Mugur, scenografia: Lia Manjoc, mișcarea scenică: Florin Fieroiu (Teatrul Național din Craiova), *Costumele!...*, scenariul și regia: Dan Puric, coregrafia Malou Iosif, scenografia: Dragoș Buhagiar și Irina Solomon (Teatrul „Nottara”), *Dada Dans*, regia: Theodor-Cristian Popescu, coregrafia: Florin Fieroiu, scenografia: Lia Manjoc (Compania 777 și Teatrul „Nottara”), *Iluzia comică* de Pierre Corneille, (traducerea: Horia Gârbea), versiunea scenică și regia: Alexandru Darie, scenografia: Maria Miu, muzica: Adrian Enescu, light designer: Alexandru Darie. Cu acesta din urmă, mărturisim că Teatrul de Comedie își va fi șters oarecum păcatul de a fi promis mult și de a fi reușit să se țină destul de puțin de cuvânt în privința numărului și calității producțiilor sale.

Spectacolul are deopotrivă haz și poezie și, dintru început, nu putem decât să admirăm performanța actorilor de a juca o piesă în versuri cu naturalețe și candoare. Nu-i puțin lucru să transformi un text cu destul de multe tirade, scris în spiritul altui secol, într-o savuroasă poveste nu doar despre un tată care și-a pierdut fiul și care, ros de remușcări, încearcă să afle - cu ajutorul unui magician (ce se dovedește a fi de fapt regizor) - ce s-a întâmplat cu acesta, dar și a uneia despre importanța și miracolul teatrului, despre modestia comedienților care joacă seară de seară nu pentru a se îmbogăți, ci pentru a-și bucura spectatorii.

Un lucru cu deosebire bun l-a făcut traducătorul, actualizând, dar mai ales

MAGIA UNUI SPECTACOL

de MARIA LAIU

atenuând linia moralizator-didactică a textului.

Actorii se întrec în giumbușlucuri de tot felul, fără a fi însă vulgari, fără a îngroșa linia eroilor. Distribuția a fost întocmită cu grijă - în mare parte ținându-se cont de tipologia personajelor. Nimeni nu are rol principal dar nici nu caută vreunul să dea amploare partiturii sale „trecând cu orice chip în față” - cum se spune. Actorii se joacă jucând - spectacolul fiind realizat după tehnica teatrului în teatru - cu vervă și bucurie nebună, cum de puține ori se întâmplă să vedem în vremea din urmă pe scenele românești.

Meritul cel mare al realizatorilor rămâne însă discreția cu care s-au ascuns în spatele propriilor lor creații. Un decor simplu dar funcțional acordă libertate de mișcare interpreților; luminile transformă totul într-o feerie, dându-ne sentimentul unei lumi ireale, magice. Costumele făcute din materiale ușoare, vapoase sunt romantice, dar și nițel caricaturale (când e cazul), însă numai atât cât să ne stârnească zâmbetul. Muzica, sugestivă, cu accente când comice, când tulburător poetic scoate în evidență un amănunt, învâluie în emoție o scenă. Totul dă impresia unei dantelării minuțios lucrate. În fine, actorii sunt - în cele mai multe dintre cazuri - chiar de tot hazul. De mult nu i-am mai văzut pe Șerban Cella (Geronte) și pe Dan Aștilean (Pajul lui Matamore, Ucigașul) interpretând cu alăta aplomb personaje comice, parodiind eroi de desene animate sau din filme de groază. George Ivașcu - pus, din păcate, să repete de la o vreme cam ceea ce face el cel mai bine și în

alte spectacole - aleargă prin scenă, urcă ag pe pereți parcă voind să-și ia zborul dintr-o clipă în alta. O actriță care-și lucrează rolul, migală numai pe datele inocenței și a naivității, reușind să ne încante fără rezerv este Dorina Chiriac (Lyse, servitoare Isabellei). Tudor Chirilă (Adraste) dă via unui gentilom prețios, scortos, lipsit de simț umorului, dar înveselindu-ne nespun. Marian Râlea (Matamore) - făcând eforturi vizibile și strunească efuziunile din mediatiza emisiune Pro TV, Abracadabra, creează un personaj ridicol, plin de ifose, mincinos și simpatic. Florin Anton (Alcandre), Ion Chelaru (Pridamant, tatăl lui Clindoi) și Alexandru Pop (Dorante, Temnicerul), De Nartea (Isabelle) concură cu profesionalism împlinirea întregului, integrându-se perfect echipă.

E greu să reproșezi ceva unui spectacol al de inspirat; doar dacă ești tipicar peste măsură ai putea spune, de pildă, că mai există unele lungimi ale scenelor ce ar putea fi scoase *burși*, cum li se spune în teatru - și care, alții pot să-și producă un abur de plictiseală. Marian Râlea mai alunecă din când în când spre cabotinism sau că pe George Ivașcu l-ai mai putut vedea și altădată „zburând”. Ori, astfel de mici imperfecțiuni nu strică imaginea de ansamblu a reprezentației și nu bucuria spectatorilor, ne dă cel mult satisfac de a fi putut cârți măcar un pic, atât cât și bine unui cronicar.

cinema

NEGRII PEȘTI AI MĂRII NEGRE SE ÎNCĂPĂȚĂNEAZĂ SĂ CREADĂ CĂ VIAȚA NU E FRUMOASĂ... DECÂT UNEORI, DUPĂ GUST

de ILINCA GRĂDINARU

Mai țineți minte acel omuleț cu nasul lung și ochii mici care a început să umble pe scaunele sălii Oscar o dată ce numele i s-a rostit la microfon? Ei bine, nu vă înșelați. Parecă l-ați mai văzut undeva. Nu vă faceți griji dacă nu vă amintiți și mai ales, frumoasă doamnă, nu vă încreșiți fruntea a reproș sau, dragul meu domn, nu mai chinuiți mesele bătând darabana cu degetele dumneavoastră fine și iscusite. Da, l-ați mai văzut, dar nu pe la prieteni. Mă priviți cu ochii aceștia calzi și senini. L-ați mai văzut, când vă spun, și chiar de curând, alergând pe străzi ca un nebun, prinzând damele picate din cer (... la propriu), într-un cuvânt, meșteșugind întâmplări. O dată a pocnit din degete și, cât ai clipi, găinile au început să ouă și ouăle să o ia la picior pe sub pălăriile aceluiași domni simandicoși. Noaptea i-a fost sfetnic bun: la început s-a îmbătut cu apă rece de s-a udat până la piele, ca să-și proptească mașina în primul stâlp și să sfârșească la poalele amenințător al vulcanului matrimonial. Așa vă spun, ca să vă dați și

dumneavoastră seama că din marile beții, mai greu poate omul să se ridice, iar amețeala este de cele mai multe ori fatală, contagioasă și durcăză preț de un hohot bombastic, etern al râsului universal.

Așa arăta o comedie pe vremea când termenul nu intrase și el o dată cu toate celelalte genuri, diferențieri, granițe în supra clocotitoare a acestui final de mileniu. Astfel s-ar fi succedat încurcăturile în cavalcade și eroul lor, nemuritorul actor de comedie, ar fi căpătat cu satisfacție răsplata înzecită a bunei dispoziții din sală. Dar, nu! Tânăra generație lansează un manifest al negației absolute. De ce la o comedie n-am putea să plângem bunăoară, vine și spune Roberto Benigni sărind peste scaunele luxoase din sala Oscarurilor. Da, i se va recunoaște domnului Benigni dreptul de a avea o opinie justă, drept obținut, evident, prin dezorientarea juriului datorită poziției sale deconcertante... Deși, dacă ne aducem aminte de viziunea mioriticilor predecesori, vom face și noi puțină gimnastică

strămoșească după exemplul cel mai clocotit al creatorului: stai strâmb și gândește drept.

Întoarceți, așadar, ziarul invers și haideți să observăm că la acest îngrozitor sfârșit de secol nu se mai poate râde cu gura până la urechi. Nici chiar o comedie nu trebuie să se desprindă de atmosfera fadă și, senzația de deja-vu pe care o ai, ați ghicit, arta trebuie să fie în pas cu timpul. Drept urmare, în filmul lui Benigni vechile trucuri comice abundă executate bineînțeles, cu mai puțină măiestrie, mai puțină savoare, în sfârșit, totul e și firesc să fie puțin o dată cu diagnosticul specialiștilor: minimalism în artă..., iar Benigni, spunear un fruntaș al producției de gen. Astfel de creație mai întâlnim un astfel de îmbogățit de realism înălțător în felul său, care autorul transmite o opinie originală privind la viața, existența, sensul omului pe această planetă. Și nu e vorba de extraterestri cum ați putea să credeți. Nu, dar nici de pe nunteți. E vorba de nemți, e vorba de Auschwitz italian și de concluzia filmului: viața e frumoasă. Într-adevăr, spuneți dumneavoastră ce poate fi mai frumos?

Vă zic eu ce poate fi mai frumos, lăsați de film, băgați-vă mințile-n cap și plecați în mare, aveți grijă de minimalismul din sticlă de ozon că poate să vă facă și el viața la fel de frumoasă și, în fine, nu mai dați pe la congrese că cine știe ce se mai poate întâmpla tendința asta depresivă, haotică a omeniții în legile gravitației aplicate la fundul mării.

o nouă grilă

„Biruință prin spirit, comunicare prin cultură” - acest motto asumat de canalul Cultural al Societății Române de Radiodifuziune își nuanțează și diversifică emisiunile în grila de vară cuprinsă între 5 iulie - 4 octombrie a.c.

Publicul din toată țara va putea asculta programe și emisiuni noi pe frecvențele cuprinse între 603-1593 kHz U.M. (unde medii) și 65.96-102,5 MHz U.U.S. (unde ultrascurte) în grila de vară concepută de Direcția Canalului România Cultural.

Un supliment estival al fluxului de actualitate culturală intitulat „Tentații” va fi difuzat de luni până vineri între orele 18,00-19,00 - informații, reportaje, interviuri și muzică de calitate.

Melomanii vor primi dedicații în emisiuni noi între orele 16,45-17,15 și 17,30-17,55. Admiratorii muzicii de operă, operetă, jazz, simfonic, cameral, folclor tradițional, își vor putea întâlni vedetele și vor beneficia de recomandările lor în ciclurile de emisiuni: **Star și public** între orele 13,30-14,00 de luni până joi. **Duminică muzicală** între 08,05-09,50 va fi adresat ascultătorilor pasionați de genurile muzicii clasice și de divertisment.

Foarte interesant se anunță ciclul de emisiuni interactive, **Idei în noaptea**, difuzat de luni până vineri între orele 22,35-23,50, care va include teme precum: **Intelectualități, Provocare la creativitate, Difuziune și valoare, Spectacol astral.**

Emisiunile de divertisment cultural **Zona de divertisment**, **Casa bunicilor, Vitrina colecționarului, Cafeneaua literar-artistică** (noua formulă), **Antologia literaturii românești și universale** (de la ora 19,00-20,00 difuzat pe canalul radiofonic de joi seara) vor da o contribuție tonică de bun gust acestei grile de vară care se adresează publicului avizat

din toată țara.

Fluxul de informații și știri va fi mai ritmic și va include, pe lângă știri politice și radiojurnale, buletine culturale difuzate în fiecare zi a săptămânii (orele 08,00-08,30; 16,00-16,30 și în fluxuri de emisiuni).

Emisiunile din grila de vară a Canalului România Cultural vor fi realizate ca și până acum de redacțiile de specialitate: Emisiuni Muzicale, Literatură, Artă-Știință, Teatru - Emisiuni scenarizate, Învățământ-Programe educaționale, Politică, Grupul Viața Religioasă și Redacția Jocuri, Concursuri Divertisment, Tineret - Copii care a și propus Direcției Canalului Cultural atractive oferte.

Colaboratorii emisiunilor sunt prestigioase foruri culturale la nivel național și internațional, ca de exemplu: Academia Română, Fundația Culturală Română, Institute de cercetare științifică, Institutele de cultură ale Ambasadelor, Comitetul UNESCO, Consiliul European, Agenția SUA pentru dezvoltare internațională, Festivalul Internațional de Teatru Sibiu. Cu acest creativ Festival - o.n.g., Președinte Constantin Chiriac, se va realiza un ciclu nou de emisiuni spectacol-lectură, regizat Mihai Lungeanu, difuzate sub genericul **Thalia fest**, de două ori pe lună, sâmbăta între 18,00-19,00.

Sunt așteptate cu interes opiniile ascultătorilor și ale presei culturale pentru a fi incluse în emisiunile Ariel, marți 19,30-20,00, precum și la **Clubul de jurnalism cultural** a 2-a și a 4-a marți din lună între orele 20,00-21,00.

Echipa Direcției canalului România Cultural, realizatorii din redacții transmit prin emisiunile grilei de vară, publicului avizat, noi și atrăgătoare provocări la comunicarea prin cultură.

festivalul „alecsandri”

Juriul Festivalului-Concurs „V. Alecsandri”, alcătuit din Ioan Holban, Președinte, Ștefan Oprea, Valentin Talpalaru, Cristian Vasiliu, Indira Spătaru-Pășcăneanu, Secretar, a acordat următoarele premii:

- Premiul I, Premiul revistei „Convorbiri literare” - Maria Bognean (Iași)
- Premiul II - Ioan Chira (Lucăcești, Maramureș)
- Premiul III - Nicolae Avram (Beclean, Cluj)
- Premiul Casei de presă și editură Eurovis - Marian Constantin Parfene (Iași)
- Premiul editurii Moldova - Emil Suciu (Călugărești)
- Premiul „Galeriile Anticariat” - Ionel

- Gherghina (Iași)
- Premiul editurii „Timpul” - Daniela Lazăr (Mircești, Iași)
- Premiul revistei „Poesia” - Constantin Virgil Bănescu (Târgoviște)
- Premiul editurii „Junimea” - Silviu Buimistru (Iași)
- Premiul revistei „Dacia literară” - Delia Forst (Iași)
- Premiul revistei „Cronica” - Andrei Patraș (Iași)
- Premiul Societății Culturale „Junimea '90” - Ramona Eliza Olteanu (Caracal)
- Premiul editurii Moldova, Premiul revistei „Convorbiri literare” - Gabriela Galbân (Piatra Neamț)

Biblioteca noastră

- 1) **Peisaje** (Veronica Teodorescu), versuri, Editura Atlas, preț neprecizat
- 2) **Cioburi de înger** (Mihail Grămescu), versuri, Editura Tritonic, preț neprecizat
- 3) **În gol** (Lucian-Claudiu Amoran), proză, Editura Albatros, preț neprecizat
- 4) **Fantasticul** (Gabriela Rusu-Păsărin), esuri, editura Horion, preț neprecizat
- 5) **Pana vânătorului** (Claudian Cosoi), versuri, Editura Timpul, 6000 lei.
- 6) **Răstălmăcirea jocului** (Valeriu Stancu), versuri, Editura Cronica, preț neprecizat
- 7) **Cântece de mântuire** (Gheorghe Izbășescu), versuri, Editura Axa, 10000 lei.
- 8) **Vorbirea care vede** (Vlad Negoc), versuri, Editura Albatros, preț neprecizat
- 9) **Esuri aproape politice** (Paul Valéry - traducere Marius Ghica), esuri, editura Scrisul Românesc, 29000 lei.
- 10) **Al optulea** (Melania Bancea), proză, Editura Edipres, preț neprecizat

serii de poezie

Casa de Cultură din Sighetul Marmației, Inspectoratul pentru Cultură Maramureș, cu sprijinul Ministerului Culturii și în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România organizează în zilele de 1-3 octombrie 1999, a XXVI-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie de la Sighetul Marmației și a Serilor de Poezie de la Desești.

Ediția din acest an a Festivalului, la care participă și poeți elvețieni, este organizată pe următoarele secțiuni:

- * Concursul pentru volum de debut,
 - * Concursul pentru volum de poezie,
 - * Concursul pentru antologie de autor.
- Volumul de poezie în 3 exemplare, indiferent de secțiune, publicat în perioada octombrie 1998-septembrie 1999, va fi trimis pe adresa: Casa de Cultură a municipiului Sighetul Marmației, str. Iuliu Maniu nr. 31, județul Maramureș, cod 4925 (tel/fax 062-311581), până la data de 1 septembrie 1999 (data poștei).
- Juriul, format din personalități ale culturii românești, va acorda importante premii.

jorge luis borges

Trecutul

Ușor ne pare-acum că este totul
În schimbător trecut irevocabil:
Socrate, după ce-a băut cucuta,
Vorbește liniștit despre-al său
suflet,
În timp ce moartea-albastră suie-
ncet
Din tălpile-nghețate; implacabil
Ajunge spada-n talger de balanță;
Impune Roma hexametru spornic
Acestei marmori obstinate-a limbii
Pe care, sfâșiată, o vorbim;
Și Hengist cu pirații ce străbat
Trăgând la rame marea înfuriată
Și-ntemeiază-un viitor Imperiu;
Monarh saxon norvegulu-i oferă
Pământ de-ngropăciune și înainte
De-apus făgăduința-nfăptuiește
În bărbătească luptă; călăreții
Pustiului ce-acoperă Orientul
Și-amenință cupolele Rusiei;
Persanul ce înșiră cea dintâi
Din cele O mie una nopți și n-are
Cum știi că a-nceput o carte care
Va fi neconținut reluată-n veac
Și nu se va îneca-n uitarea mută,
Salvează Snorri, în pierduta-i Thule,

În palide-asfințituri lenevoase
Și-n noaptea priicioasă amintirii,
Povestea sacră-a zeilor germanici;
Și Shopenhauer tânăr, care află
Alcătuirea generală-a lumii;
Și Whitman, în redacția din
Brooklyn,
În izuri de tutun și de cerneluri,
Ia hotărîrea necuprinsă, fără
Să spună nimănui, întreaga lume
Să fie și o carte-a tuturor;
Și Arredondo, care-n zorii zilei
Pe Borda-l hăcuie-n Montevideo
Și se predă spunând c-a săvârșit
El singur fapta, fără ajutoare;
Soldatul care moare-n Normandia,
Soldatul care moare-n Galileea.

S-ar fi putut ca toate-aceste lucruri
Să nu fi fost. Aproape că n-au fost.
Le-nchipuim într-un trecut fatal.
Alt timp decât prezentul nu există:
E apogeul lui va fi și-a fost,
Când se prelinge firul de nisip.
E iluzoriul ieri de-ncremenite
Figuri de ceară vastă încăpere
Ori de reminiscențe literare
Ce timpul le destramă în oglinzi.
Eric cel Roșu, Brenus, riga Carlos,
Evanescent apus ce-a fost al tău,
Nu-n amintire-s, ci în veșnicie.

Ecourile

Cu trupul ultragiatic de recea spadă-a
Lui Hamlet moare-un rege-n
Danemarca,
În nalt palat de piatră, ce domină
De crunți pirați cutreierata mare.
Uitarea și-amintirea țes povestea
Defunctului monarh și-a umbrei
sale.
Grammaticus a adunat cenușa
În Gesta sa. Și iată, după veacuri,

— literatura lumii —

Cum moare iarăși riga-n Danemarca
Și moare totodată, ca prin farmec,
Pe scenă, la periferia Londrei.
Avut-a visu-acesta William
Shakespeare.
Eternă ca ritualu-mbrățișării
Și roșul trandafir al aurorei
Și ale lunii fețe schimbătoare
E moartea rigăi. Vis trăit de
Shakespeare,
Pe care-l vor trăi întruna alții,
Și e de-atunci un obicei al vremii
Și-un rit pe care-l săvârșesc în
ceasul
Predestinat figurile eterne.

Pierdută viață

Viața-mi unde-i, ce putea să fie
dar n-a mai fost? Cea plină,
norocoasă,
ori cea de sumbră groază, ce m-
apasă,
că spada n-am încins cu vitejie,
nici scutul n-am ținut? Și unde-i
marea
și ancora de viking ne-nfricat?
Strămoș persan avut-am? Dar uitat
destin de-a fi tot eu? Dar
întâmplarea
de-a fi orbit? Dar cerul înstelat
ce-ncredințează, trudnică și mută,
precum literatura ne-a-nvățat,
o nouă zi plugarului. Tăcută,
mă aștepta iubita-n asfințit.
Oare-aștepta-va până la sfârșit?

Traducere de
Andrei Ionescu

Poezie contemporană din Slovenia

Tânărul poet s-a născut în 1967 la Liubliana și a publicat până acum cinci
cărți de versuri: *Crucea și măciuca*, *Dincolo de lume se află o pânză fragilă*
de păianjen, *Carte de rugăciune*, *Mrs. Barbariorum*, *Alchimia pulsului*. Este
un cunosător al limbii daneze reușind să ofere pentru prima dată în slovenă o
versiune a lucrărilor marelui filosof danez Søren Kierkegaard, *Sau sau și*
diurnalul unui seducător. Conduce revista „Apokalipsa”, unde traduce și
ezintă autori de maximă notorietate ca Henry Michaux, Nikolai Berdiaev,
 Emanuel Levinas, fiind inițiatorul unei societăți de haiku, propunând pentru
prima dată pe piața slovenă de carte acest gen de poezie orientală.

Din poezia lui vă oferim câteva poeme revelatoare:

Comisiune divină

rămâi loial
timp ce te joci cu pocnitori
și a vieții explică această ciudățenie
și a creat sensul
și a băut tot sângele ca pe un
amant suprem
calitatea față de tine însuși
e un cuțit ascuțit înfipt în inima
misiunii
divine

geri căzuți

și de daruri
ânând la mijlocul cerului
et steril tot timpul
ic nu crapă
a ce e impur evită perfecțiunea
u șovăie
așa scutului măgulitor
și-au atins condiția
asimilat norul
ul s-a sfărâmat atunci
rii căzuți nu au căzut

aqua de mare

ată roșie a mânjit strălucirea culorii
și din genunea gurii care și-a
pat spinul
când din depărtare, cine ar putea
înd, unde,
și și-ar lua zborul într-un arzător
jament
n portul celui iubit,
a chipului învăluit
a piere și se stinge
nțenia unui simbol. În zori
ucerii vastitatea acelor gingașe
ce
și să ne iubim
e alge, ce greu e simbolul,
ă măreață, supraîncălzite sunt
iele,
inocenți, leagăn al păcii
te sunt bolboroselile în genunea
care și-a scuipat spinul

miruite sunt trupurile singurățăților
discrete
miruite sunt suspinele pentru a atrage
îmbrățișările
miruite sunt îmbrățișările de către sabia
din miczul crucii,
de către sabia tăcerii, de către sabia
iadului.
S-au sfărâmat stâlpii care sprijineau cel
mai nobil fior
Albastrul blând, mitic albastru,
scânteie desăvârșită care nu poate
fi absorbită de strălucirea fiecărei zile
Pe cerul supraîncălzit stelele agită
sângele cuvântului
iar la țarm peștele înstelat de alge
înghite astrul azuriu.
Invoc sfântul mir
de la cap la coadă peștele e curățat cu
lama strălucitoare
îl văd, spintecat, tăiat, va fi îngropat în
tăciuni
Străvechile orori vor fi rechemate
Lama roșie se va trezi dintr-un nor,
acolo, undeva
în genunea gurii

Tubind capcană

Spasme solitare care se leagănă
ca și când ar hrăni demoni captivi pe
altarul extazului
adânc în pământ
prin nostalgia stelelor demente, prin
stropii
suferinței îndepărtate, prin mirosul
excitației, crucifix însângerat,
mâini albe se întind orbește spre
oglindea
palidului giulgiu al năruitei fațade

Sacru abandon

O statuie înflăcărată în splendoarea de
nerecunoscut
a empatiei
și o față minusculă în îmbrățișarea
ritmurilor rănite
umbrite aripile sufletului
intuiții plăpânde sunt devorate de

primož repar

fălcile destinului...
Sperând că unghiurile ascuțite ale
compătimirii
vor face să tacă vocile stridente și salva
pânzele de păianjen ale
virginității înainte de-a fi sfâșiate...

Haiku

Zori de zi în albastrul emoției
eterul singurățății zvârlit spre
Dumnezeu

Ești zâmbetul divin
dar lacrimile mele sunt deja îngropate

Aripile explodează în aer
nevăzută
stânca inimii

flautul nostru
sonoritatea aurită a vocilor
lăsată peste zorii liniștii

o sabie fierbinte
topește metalul inimii
un alt zeu se naște
un necunoscut glob ocular

două ființe strălucesc
în fiorul somnului rănit
sunt vântul lui Dumnezeu

Ochii mei bolnavi
caută unsoarea divină
sub un tufiș arzător

Reflectarea luminii pe lac
chipul sfânt al unei icoane

TOP 100 - CELE MAI BUNE ESEURI (NONFICTION) ALE SECOLULUI AL XX-LEA

de ION CREȚU

Pe măsură ce se apropie sfârșitul de mileniu, pasiunea pentru statistici, topuri, liste continuă să facă victime, să ia forme dintre cele mai pasionante. Instituții, personalități ale lumii culturale se întrec în propuneri cu „cel/cea mai”, fie că este vorba despre proză, eseuri, tablouri, piese muzicale. Stimulat de topul celor mai bune romane - prezentat deja cititorilor acestei pagini - David Lodge însuși a avansat o propunere proprie vizând cea mai bună comedie a mileniului II. Principalii candidați au fost, cum era de așteptat, Shakespeare și Moliere, dar învingătorul a fost... Oscar Wilde, a cărui piesă **Ce înseamnă să fii serios? (The Importance of Being Earnest)** a întrunit toate opțiunile lui Lodge. Judecând după argumentație, este greu să nu-i dai dreptate eseistului (și romancierului) britanic.

Mai interesant decât topul romanelor și al pieselor de teatru - fie ele comedii sau tragedii - mi se pare un top al poeziei. Potrivit căror criterii s-ar opera? Cel mai bun poem? Cel mai bun poet? Cel mai bun volum de versuri? Greu de anticipat. Dar să avem puțină răbdare, probabil, în chiar acest moment, cineva, undeva, lucrează la un set de criterii.

După cele mai bune romane ale secolului al XX-lea, The Modern Library a întocmit și o listă cu cele mai bune eseuri etc. (tot ce nu înseamnă *fiction*) apărute în lumca anglo-saxonă în ultimii o sută de ani. Pe locul întâi s-a clasat **The Education of Henry Adams** de Henry Adams, titlu urmat de **The Varieties of Religious Experience** de William James, **Up from Slavery** de Booker T. Washington, **A Room of One's Own** de Virginia Woolf și **Silent Spring** de Rachel Carson. Potrivit unui comunicat de presă, membrii juriului au fost A.S. Byatt, Caleb Carr, Christopher Cerf, Shelby Foote, Stephen Jay Gould, Vartan Gregorian, Charles Johnson, Jon Krakauer, Edmund Morris, Elaine Pagels, John Richardson, Arthur Schlesinger Jr. și Carolyn See - nume familiare deja cititorului nostru de la topul precedent. Lista cu cele mai bune 100 eseuri - *nonfiction* - a fost făcută publică în aprilie, cu prilejul recepției date de BookExpo America, la congresul anual de la Los Angeles al celor mai bine vândute cărți.

Meritul literar și intelectual a constituit, potrivit declarațiilor făcute de jurați, principalul element de apreciere a valorii titlurilor intrate în competiție. Membrii juriului au avut dreptul să voteze doar pentru cărțile pe care le-au citit - și nu au avut voie să voteze pentru propriile cărți. Tomurile au fost selectate indiferent de editor și s-a căzut de acord că fiecare autor nu poate fi reprezentat

de mai mult de un titlu. „Inteligenta și dimensiunea acestei liste exprimă perfect aventura lecturii făcute în mod extensiv și profund”, a declarat Ann Godoff, președinte, editor și redactor șef al editurii Random House.

Procesul de compilare a listei nu a fost nici simplu nici ușor: el a durat opt luni, iar alegerea s-a făcut dintr-o „bibliotecă” de 900 de titluri selectate de personalul editurilor Modern Library și Random House. Membrii

juriului s-au întâlnit de două ori pe săptămână la New York pentru o triere a criteriilor și pentru aprecierea progresului făcut. Fiecare carte a fost cotate numeric, după două runde de votare etc.

Dintre cele 100 de cărți de pe lista celor mai bune eseuri, șapte sunt epuizate (*out of print*) iar șase sunt scrise de autori care figurează și pe lista cu cele mai bune 100 de romane. Aceștia sunt Virginia Woolf, William Styron, Ralph Ellison, Vladimir Nabokov, Richard Wright și E.M. Foster.

Potrivit unei cronici literare din 1918, **The Education of Henry Adams: A Study of Twentieth Century Multiplicity**, scrisă în 1905, este continuarea eseului **Mont-Saint Michel and Chartres: A Study of Thirteenth Century Unity**, terminată și tipărită în 100 de exemplare cu un an înainte. Exemplarele respective au fost trimise în 1906 unor persoane interesate. Adams, a cărui carieră literară a fost încheiată în mod neașteptat de o boală necruțătoare, în 1912, hotărâse ca autobiografia lui să nu fie publicată, sperând că el va dispărea curând din memoria oamenilor. Massachusetts Historical Society a publicat cartea după moartea lui Adams și ea a devenit un titlu de referință.

Vorbind despre atmosfera în care și-a petrecut copilăria în New England, Adams este citat cu următorul paragraf: „Legea firii în New England era rezistența față de ceva:

copilul se uita la lume cu instinctul rezistenței vreme de mai multe generații, înaintașii lui concepușeră lumea în special ca un lucru ce trebuia reformat, populat de forțele răului ce trebuiau înfrânte, și ei nu vedeau nici un mod să presupună că reușiseră în acest demers datorită răămăneii neschimbate. Acela demers însemna nu doar rezistență față de rău ci și ură față de el.”

Caleb Carr, autor de best seller-uri și membru al juriului a afirmat: „Am fost încântat să văd că **Educația** lui Adams clasat pe locul întâi. Dată fiind mania pentru memorii, este plăcut să amintești oamenilor nu trebuie să scrii un astfel de volum dacă ai ceva de spus. Adams este un scriitor incredibil, elegant și strălucitor.” Lindy Hess profesor de la Radcliff College a susținut, de altă parte: „Volumul lui Adams nu e preferatul meu.” Hess s-a numărat printre numeroasele voci critice care s-au auzit în trecut la adresa listei cu cele mai bune 100 romane.

Printre autorii care figurează în lista celor mai valoroase 100 de eseuri (*nonfiction*) scriși în secolul nostru se numără: Annie Dillard, Malcolm X, Truman Capote, Janet Malcolm, John Kenneth Galbraith, Albert Einstein, Gertrude Stein, Mark Twain și E.M. Foster.

Punctul de vedere al scriitoarei A.S. Byatt este dintre cele mai interesante. „Dacă milenii trecuți au fost un trecut al molimelor și semnelor rău prevestitoare, scria ea cu un mileniu acesta este al listelor. Din fericire, plac listele. Ele fac parte din modul în care lucrează creierul uman, asemenea planurilor casă și al hărților rutiere; ca figurile euclidiene poate. Cu ajutorul listelor aranjăm și trecutul prezentul în mințile noastre. Iată ce am citit și reținut, iată evenimentele din mintea mea m-au făcut ceea ce sunt. De asemenea, e vorba de ceea ce trebuie să știu, și nu știu. Ele sunt ceea ce trebuie să citec, pentru plăcere și instrucție. Sunt ordinea de importanță a intențiilor mele.” Și ceva mai departe: „Listele cu cărțile de căpătâi sunt o chestie mai degrabă americană decât europeană. Cultura americană s-a format prin discutarea tuturor culturilor literatură americană înseamnă în primul rând în ce măsură este ea americană și nu britanică (sau altă dimensiune europeană). Orice cultură este autodefinire. Anul trecut, cu prilejul topului cu cele mai bune 100 de romane mi-am dat griji din cauza absenței canadienilor, australienilor, indienilor, africanilor și a culturii de expresie englezescă. Multe dintre cele mai splendide cărți pentru care am votat, prezente pe lista cu eseuri (*nonfiction*), sunt aceluși autodefinire, de la William Carlos Williams și Edmund Wilson. Dar (îmi) lipsește Robert Hughes, Northrop Frye și alții.”

O declarație care pare să spună că această listă, cu cele mai bune 100 de eseuri și cea de anul trecut cu cele mai bune 100 de romane ale secolului, este departe de a fi totuși, cea mai bună dintre câte se pot av

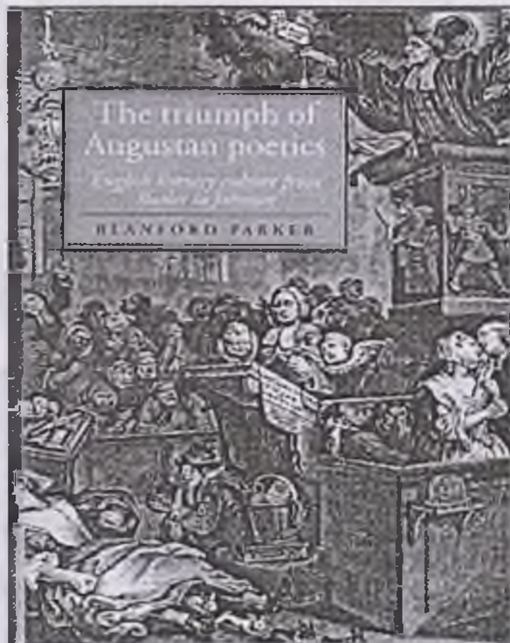
PERENITATEA SPIRITULUI AUGUSTAN

de VIRGIL LEFTER

Paralel cu seria de studii dedicate operei lui Shakespeare și Romantismului englez, prestigioasa editură Cambridge University Press publică de câțiva ani o foarte interesantă colecție de studii consacrate secolului al XVIII-lea. Sunt volume erudite, savante amănunțite, ce, sub semnătura unor universitari de excepție, abordează, din unghiuri inedite, momente și aspecte esențiale ale fenomenului literar britanic în Secolul Lumii. Cea mai recentă apariție a acestei serii este **Triumful poeziei augustane** (1998), subintitulată **Cultura literară engleză în secolul al XVIII-lea**, de la Butler la Johnson. Studiul este semnat de profesorul Blanford Parker. Autorul nu-și propune a face o descriere a poeziei augustane. Augustanismul ca atare sau altfel spus neoclasicismul englez se constituie în literatura Angliei la sfârșitul secolului al XVII-lea, după numeroși cercetători, dar se manifestă cu deplină strălucire, mai ales, la începutul secolului al XVIII-lea, până în jurul anului 1740. De altfel, condițiile momentelor literare au fost totdeauna greu de stabilit. Fără a avea o poezică propriu-zisă, augustanismul se remarcă prin spirit gramatical, echilibru, măsură și, mai ales, printr-o mare perfecțiune formală. El se caracterizează prin ceea ce s-a numit „common sense”, noțiune complexă ce cuprinde în primul rând un cult al măsurii și echilibrului și, în același timp, „capacitatea de a deosebi diferența de realitate”.

Dacă se poate vorbi totuși de o poezică a augustanismului, ea va fi fost sintetizată în **An Essay on Criticism** (1711) de Alexander Pope, de altfel, cel mai de seamă reprezentant al momentului literar, paragonul neoclasicismului englez, și în eseurile a numeroși critici, dintre care John Dennis este cel mai reprezentativ. Augustanismul va avea și un model uman, avansat cu o înțelegere de filozoful iluminist Shaftesbury, al „virtuos”, ființă cultivată, înzestrată cu un talent desăvârșit și pentru care binele uman, dreptul și moralitatea, în genere, se îmbină armonios. Oricât ar părea de ciudat însă „poezica augustană” nu a fost pe deplin unitară. Dacă până la un anumit punct ea a instituit un echilibrat cult al naturii, al scriitorilor antici și regulilor celor trei unități, prin simplul fapt de popularitate de care s-a bucurat în epocă, tratatul despre sublim al lui Longinus, augustanismul ascundea în însăși esența sa elemente preromantismului și ai romantismului care aveau să vină. Căci este interesant de notat că John Dennis, mare adept al anticilor și al „regulilor” vorbește despre „entuziasm” și „siune” în poezie (**The Grounds of Criticism in Poetry**, 1704) iar Joseph Addison, unul din cei mai puri reprezentanți ai augustanismului, este autorul celor 11 eseuri despre **Plăcerile imaginației** (**Spectator**, 2) care, dacă în spirit neoclasic descrie „canisme” acestei benefice facultăți a omului, nu-i mai puțin adevărat, că și-a înțeles epoca, anunțând preromantismul și romantismul pentru care imaginația imperată de rațiune, neîngrădită, avea să fie calitate esențială a oricărui artist. Dar nu

acestea sunt problemele ce-l preocupă în special, pe eruditul autor al studiului cambridgian dedicat augustanismului. El își propune, de fapt, o abordare savantă, din unghiul „culturii religioase”, a trecerii de la

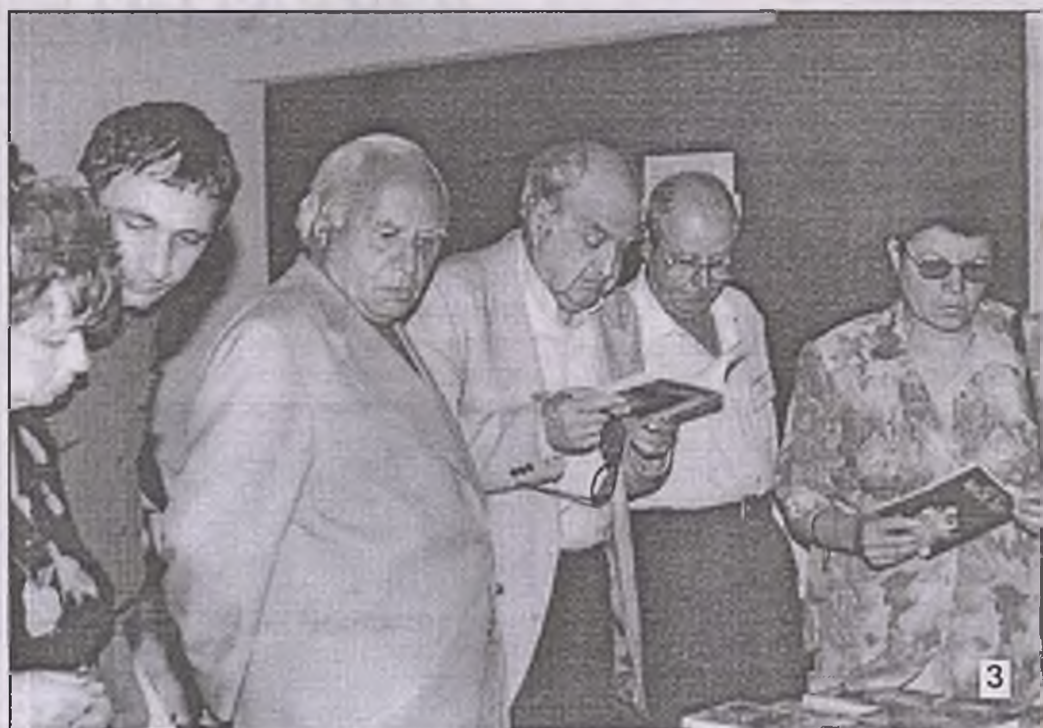

baroc la neoclasicism, a acelor schimbări în structura intimă a artistului ce au marcat trecerea de la zburcământul secol al XVII-lea ce a cunoscut un război civil în Anglia, „restaurația” și numeroase dispute religioase. În esență este vorba de o trecere de la ceea ce autorul numește o artă a „analogiei” la o artă a „literalismului”. George Saintsbury își intitula cartea dedicată secolului al XVIII-lea **Pacea augustanilor**. A fost, de bună seamă, o epocă de calm și stabilitate, o epocă a „siguranței”, cum avea să spună, de altfel, și Virginia Woolf (**The Common Reader**, 2nd Series). Trecerea la spiritul augustan se va fi produs poate și datorită des citatei „disocieri” de care vorbea T.S. Eliot (**Poezii metafizicii**). O disociere în personalitatea artiștilor englezi care, dintr-o entitate armonioasă, va cunoaște o scindare ce va da naștere unor creatori „reflexivi” sau „sensibili”. Reflexivii vor fi anticipat raționalitatea augustană. Sensibilitatea va fi subzistat în lumea latențelor literare, până ce se va fi afirmat din nou în preromantism și în romantism.

Teza de bază a lui Blanford Parker este, cum am mai arătat deja, aceea potrivit căreia, dacă barocul s-a caracterizat prin spirit „analogic”, literatura neoclasică a însemnat o afirmare deplină a „literalismului”. Potrivit autorului „modul simbolic”, „analogic”, este foarte comun în literatura engleză. Renașterea de altfel, a cultivat pe larg simbolul și alegoria (Spenser - **The Faerie Queene**). Modul analogic nu urmărește o „echivalență sau o formulare verbală a realului” ci vede în imaginea creaturii o urmă inteligibilă sau

imaginară a lui Dumnezeu. Trebuie a se face o deosebire între sistemul analogic și raționalismul deist, notează Blanford Parker. În sistemul analogic, „creatura este un semn, o fereastră, un vestigiu al lui Dumnezeu”. Tranziția la augustanism s-a făcut printr-o satiră (poemul **Hudibras** de Samuel Butler) a mentalităților religioase din secolul al XVII-lea și prin trecerea la o literatură nouă, dominată de „spiritul literal”, de o viziune, altfel spus, realistă asupra lumii. În abordarea acestei noi realități, Blanford Parker face numeroase referiri la cultura religioasă ce dublează viziunea artistică a creatorului baroc sau augustan, el încearcă stabilirea chiar a unei corespondențe între misticism, fideism și deism și anumite tipuri de poezie.

Trecând în revistă literatura secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, autorul încearcă o analiză din unghiul tezelor sale a creației lui Pope, Prior, Young și Thomson. Sunt deosebit de interesante paginile dedicate **Anotimpurilor** lui Thomson, acelei noi viziuni de „realism vizual”, cum îl definește autorul, și care, prin pregnanța sa, a marcat nu numai poezia (Cowper ar fi un exemplu) dar și o întreagă generație de artiști plastici de la Gainsborough până la Constable, de pildă. Punându-și întrebarea dacă puținele pagini dedicate naturii în opera lui Pope ar fi putut fi influențate de creația plastică a lui Claude Lorrain, profesorul Blanford Parker este de părere că nu poate fi vorba de așa ceva. Dacă pictorul francez, despre care K. Clark (**Peisajul în pictură**) afirmă că reprezintă un moment final al unei viziuni ideale asupra „vârstei de aur”, a marcat, fără îndoială, sensibilitatea amatorilor de artă englezi (dovadă prezența lucrărilor sale în multe colecții din Anglia), opera poetică lui Thomson este totuși cea care a influențat definitiv tot ce a urmat în secolul al XVIII-lea în poezia și plastica britanică. S-a soldat trecerea de la baroc la augustanism cu un triumf? De bună seamă, au fost depășite anumite limite, neoclasicismul impunându-se printr-un anumit echilibru al viziunii, dar ca întotdeauna în lumea literară o victorie nu este absolută. Spiritul renesanțist și apoi cel baroc nu au pierit deplin. „Plăsmuirea” (feigning) de care vorbea Philip Sidney în **Apărarea poeziei** s-a metamorfozat - dobândind un rol major în romantism (Coleridge postulează imaginația ca facultate creatoare a artistului, în **Biographia Literaria**). Pe de altă parte spiritul augustan însuși s-a manifestat până târziu în secolul al XVIII-lea, marcând în mod pregnant o întreagă epocă până în romantism. Și apoi nu-i oare semnificativ că Pope, părintele spiritului augustan, era în mod deosebit apreciat de Byron, geniul tutelar al Romantismului englez?

1). Dumitru Țepeneag îl somează pe Marin Mincu: gata, colega, ajunge cu polemicile!

2). Prin 1972, Virgil Mazilescu îl invoca pe Domnul. Cu tovarășii nu se avea bine.

3). În vreme ce Barbu Cioculescu e dispus să mai citească o carte, Dan Platon se gândește deja la alta: pe care urmează să o scrie.

4). Numai Lucian Vasiliu pândește reacțiile unei june poete din Brașov. Sibianul Panța se prefacă că pozează.

5). Cornel Rogman îl avertizează pe Ion Brad: iar ai scris o poezie patriotică!

